

12 Sept 1930 X/3

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ANUL I. AUGUST 1930. Nr. 11.

CUPRINSUL:

N. Buta : Declarațiile Regelui. — *A. Cotruș* : Dobrogea. — *Dr. Virgil E. Șortan* : Dureri înăbușite. — *Teodor V. Păcățian* : Dare de seamă. — *O. F. Popa* : Mistral. — *Septimiu Popa* : Antieminescianismul. — *Dr. Aurel Păcurariu* : Opera lui A. Müller-Guttenbrunn. — *Gherasim Pinteș* : Mistral și Alexandri. — *Dr. Alexandru Ceuseanu* : Mistica aurului. — *Olimpiu Boițos* : Propaganda românească. — *Nicolae Drumaru* : Succesul cărții românești în Italia. — *Cronica* : Tragedia unui partid. — Un record al științei ungurești. — Raymond Poincaré. — Presa italiană despre Ion Agârbiceanu. — Mica Antantă economică — (g. b.): Inceputul de stagiune.



Director :
V. V. TILEA
Redactor responsabil :
N. BUTA



Ad. 208 116

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
CLUJ
STRADA REGINA MARIA Nr. 36.

A B O N A M E N T U L :

Pe un an Lei 200—
Pentru bănci și autorități Lei 500—
Pentru străinătate Lei 500—

Coperta și decorurile interioare de: VIRGIL FULCEA



Declarațiile Regelui.

Spuneam, nu de mult, în coloanele acestei reviste, că anularea actului dela 4 Ianuarie a înviorat întreaga conștiință românească întocmai cum ar înviora o ploaie binecuvântată câmpiile arse de secetă. Căci, cu toate că această anulare plus înscăunarea prințului pribeag în plinătatea drepturilor sale firești s'a petrecut fulgerător, ca un suprem act reflex de auto-conservare al națiunii, *restaurarea* era așteptată de mult. Cineva îmi spunea, de o pildă, că în clipa în care noul suveran se pregătea să urce, pentru prima dată, treptele uriașei răspunderi în fața istoriei, doi bătrâni, și încă minoritari, s'ar fi îmbrățișat duios pe peronul gării din Cluj, rostind printre lacrimi fierbinți de emoție: în sfârșit, avem rege!

Dar — pare-mi-se — această înviorare unanimă, care nu s'a mai înregistrat niciodată dela Unirea din 1918, nu a îmbrăcat, la toate categoriile de cetățeni ai țării, aceeaș formă de mișcătoare, amplă și adânc umană desinteresare. Nu.

Câteva din organele noastre de presă, înfeodate fățiș sau deghizat cutărei discipline de partid, au avut, din nenorocire, anti-româneasca inspirație de a pescui savant, abia depusă pulberea de aur a actului solemn de reparație istorică, în *intențiile regelui*, făcând calcule meschine asupra viitorului nostru politic apropiat. Această operă inelegantă, caracterizată printr'o gravă indelicatăță față de noul suveran, a început așa: s'au lansat, mai întâiu, *lămuriri sugestive* asupra meritului acestei prese sau al oamenilor care-i cârmuesc spiritul în pregătirea sufletească, politică și tehnică a

revenirei înseși, s'au înlăturat apoi, cu un suspect rânjet ironic, meritele altora în aceeaș gingașe chestiune. Și toată această pripită și zadarnică trudă știți pentru ce? Pentru a face drum larg și neted unor pofte năstrușnice, cu atât mai biciuite de demonul impacienței cu cât realitățile prezentului le-au clasat definitiv în pitorescul ră-tăcirilor politice. S'a fluturat atunci peste creștetul mulțimilor românești, îmbujorate de nădejde, *spectrul dictaturii*, s'au auto-descoperit atunci *homunculi* fericirii noastre de mâine și nu mă îndoiesc, că anumite personaje își vor fi studiat amănunțit fiziomonii în oglindă cu scopul de a căuta cât mai multe trăsături comune cu însuș ducele *Mussolini*. Acești eroi cu imaginația turmentată nu merită să fie numiți; îi puteți ghici însă lesne printre membrii cutărui partid falimentar, căruia, *hélas!* nu i-au mai rămas decât blondele speranțe inofensive. Sau, dacă vă permite timpul prețios, îi puteți căuta printre așazișii *independenți*, odinioară harnici distrugători ai oligarhiei bancare, iar azi tot atât de aprigi pângăritori ai altarelor democrației.

De unde-și vor fi adunat motivele justificative pentru astfel de nădejdi purpurii, muiate în riscul unei totale nepătrunderi a spiritului vremii — nu știm. Un lucru îl știm însă precis: *orunde*, numai în vre-o nouă *orientare politică* a națiunii sau în augustele intenții ale Regelui *nu!* De când democrația românească a reperutat cunoscutul triumf asupra tuturor năzuințelor piestrițe de a-i stăvili pasul, țara a avut în repețite rânduri prilejul de a se pronunța asupra ei, dar tot de atâtea ori, cu toate insuficiențele ce prezintă, ea i-a rămas *fidelă*, acordându-i un credit și o încredere aproape nelimitată. În schimb asalturile îndreptate împotriva ei au fost respinse eroic, ba uneori aceste asalturi, propovăduite ca necesare cu o largă risipă de timp și cerneală, nici n'au avut măcar curajul de a se produce.

Cât despre *voința suveranului*, oricâte asigurări ne-ar da cei interesați asupra surselor lor de informație, ea este clară, accentuată dârș în repețite rânduri: *tânărul și înțeleptul monarh a declarat atât în fața Adunării Naționale, cât și în fața reprezentanților presei străine și române că înțelege să domnească în cel mai deplin acord cu factorul „națiune”, respectând cu evlavie pururea vie cel mai strict constituționalism*. Și după toate semnele, aceste stăruitoare declarații, sunt fructul unor meditații adânci, sunt rodul unor intime concentrări de conștiință a căror taină singur suveranul o cunoaște precis. Suveranul cu o superbă independență

de judecată și cu o genială intuiție a necesităților noastre actuale, care este Carol II.

Acesta-i adevărul.

Atunci? Mirajul dictaturii sau al oricăror alte lovituri de stat e o biată plantă anemică, bună cel mult pentru a fi cultivată de grădinari cu gusturi exotice, dar nici cum pentru a o semăna pe plaiurile întinse ale țării, care-i refuză categoric nutriția și căldura. Cu cât se va agita mai mult acest miraj, de către jugăniții politicei românești sau de alții, cu atât mai palidă i-se va dovedi justificarea.

N. Buta.





Dobrogea.*)

departe, departe
s'aude un chiot și-un câine cum latră...
între viață și basm se împarte
Dobrogea de colb și de piatră...

.
.

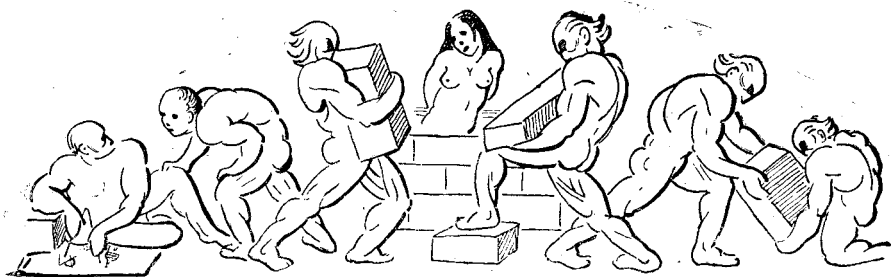
și 'n pacea de vis și de moarte,
o Moschee pe-aproape,
ca o navă-nălucă
se găte par'că de ducă
departe, pe ape...

BCU "Eugen I. Caraculă" University Library Cluj

A. COTRUȘ.



*) Dintr'un volum ce va apărea în curând.



Dureri înăbușite

(Pe marginea problemei Moșilor)

II.

Nu trebuie să ai ochi de o fenomenală putere de intuiție, pentru a constata anumite stări de psihoză socială. Fenomenele în realitatea lor brută pot fi scrutate de cele mai multe ori privindu-le dela distanță.

Intr'adevăr, ecurile triste cari ne vin neobservate din cutare sat sau târg, ascuns la cotitura unei văi ce se pierde în uriașul masiv al Munților Apuseni, sunt pline de semnificație, desvăluind stări de lucruri din cele mai nefaste. Pe semne s'au coalizat toate forțele nepătrunse ale întunerecului, dând un asalt disperat asupra averii, vieții și sufletului moșului crucificat de suferințele de veacuri.

Dela darurile Reginei, trimise să aline atâtea dureri, pot să afirm cu certitudine, că nu s'a făcut nimic, absolut nimic vrednic de a fi însemnat la răboj.

De aci necesitatea de a nu renunța niciodată să spunem lucrurilor și oamenilor pe nume. Deocamdată renunțăm totuși să precizăm nume proprii, fiindcă considerațiile articolului de față depășesc în generalitatea lor un caz special sau altul.

Ne dăm perfect de bine seama de gravitatea răspunderii ce apasă asupra noastră, dar trebuie să spunem sus și tare, fără teama de a risca o afirmație, că adevărații autori morali ai dezastrului în care au ajuns Moșii, sunt prețișii lor conducători.

Să începem deci.

Cei mai apropiați de sufletul populației, și cu un prestigiu necontestat în trecut, au fost auxiliarii justiției, *advocații*.

Sub stăpânirea ungurească au jucat un rol important în viața

politică națională a Moșilor, fiind considerați ca elemente de elită, atât prin pregătirea lor, cât și energia morală de care au dat dovadă în exercițiul profesiei. Era o profesiune puțin rentabilă înainte. Dela Unire încoace situația lor s'a schimbat ca prin farmec. Este știut că Moșii au un sentiment foarte pronunțat pentru adevăr și dreptate, și o dragoste care se transformă într'un adevărat cult pentru glia strămoșească. Deși pământul este prea puțin fertil, iar renta solului aproape inexistentă în comparație cu alte regiuni, dreptul lui asupra petecului de pământ dobândit din moși strămoși, îl consideră ca ceva sfânt și înalienabil.

Dacă are un singur metru patrat de pământ, chiar dacă valoarea lui e minimă, Moșul se consideră stăpân absolut asupra lui, netolerând nici o imixtiune sau încălcare din partea nimănui. E ceva atavic în acest sentiment atât de pronunțat ca manifestare a dreptului de proprietate.

De aci nesfârșitele procese, (pâri cum le zic Moșii) de conturare în posesiune, anulare de testamente, împreună cu întreg cortegiul actelor de procedură necesare pentru transcrierea în cărțile funduare. Un alt domeniu unde populația ajunge în conflict aproape permanent cu organele statului îl constituie așa zisele delictе silvice.

Toate aceste formează pentru advocați surse inepuizabile de îmbogățire parasitară, pe spatele încovoiat de mizerie al populației. Justiția în Țara Moșilor îți face impresia unui teatru, unde se joacă în fiecare zi drama dureroasă a acestor iobagi, cari riscă de cele mai multe ori să fie judecați fals. Judecătoria de pace este considerată de localnici ca un templu sfânt, unde se tem a intra fără asistența avocatului, de frica unei profanări. E explicabilă deci, afluența extraordinară de advocați ce se observă în ultimul timp în această regiune. Au năvălit din toate părțile, întocmai ca și emigranții în căutarea și exploatarea înfinitelor pământuri virgine din Argentina sau Brazilia.

Pentru a evidenția mai pregnant acest fapt cred că e de ajuns să amintesc, că pe lângă cele trei judecătorii din : Abrud, Brad și Câmpeni trăiesc, ca în sânul lui Avram, peste 20 de advocați.

Cunosc un caz, care merită să fie relevat, fiind caracteristic pentru că desvăluie în sine, o adevărată stare de primejdie socială. Mai anii trecuți s'a opoșit în Brad un avocațel, care era muritor de foame la Cluj. În mai puțin de cinci ani s'a învățit în așa fel pe spinarea vrednicilor Zărândeni, încât azi dispune de palate, automobile, și mai dispune pe deasupra de o faimă înspăimântă-

toare prin partea locului. Rostirea numelui său a ajuns să echivaleze cu o amenințare cu adevărat apocaliptică. Oamenii se tem de el mai tare ca de muncile iadului sau de focul gheenei.

Forța brutală și înșelăciunea sunt apanajul celor cari vreau să se îmbogățească prin toate abuzurile posibile. Iată idolul căruia servesc acești oameni. E numai o linie de amănunt a situației, dar adâncă și plină de semnificație, căci se întâlnește foarte des, și trăsăturile mici creiază tablourile mari. Am dori să știm prin ce mijloace miraculoase și-au agonisit acești vampiri milioane, pa'ate și mașini, câtă vreme restul mulțimei geme sub jugul cămătarilor și abia are din ce să-și cumpere un codru de mălai, deși muncește din straja dimineții și până în seară ?

În procesele Moșilor pentru salvarea pădurilor au fost cu desăvârșire absenți. Din delegațiile de Moși cari au cutreerat de atâtea ori drumurile la București n'a făcut nici unul parte. Singura și cea mai importantă preocupare a lor a fost și este exploatarea cea mai venală, prin încasarea forțată cu *jucuței*, a așaziselor *spese* de proces.

Menționăm aci că aproape toți acești călăi sunt ridicați din rândurile poporului. Aflându-se în fruntea lui, datoria lor era ca să se pătrundă de nevoile lui și să lucre pentru dânsul. În goana lor ne bună după bani au uitat, se vede, că clasele culte ale unui popor sunt floarea inteligenței lui, și întocmai ca florile unui arbore, pentru dânsul trebuie să înflorească și să dea roade.

În fața primejdiei care se anunță o singură rezervă mai avem : *preoțimea*. A fost singura clasă socială care și-a legat toate rosturile de soarta celor slabi. Prin tradiție și sânge se creiase o înaltă legătură sufletească, între preot, șeful spiritual și politic al satului din Munți, și între *poporeni* lui.

Această legătură indisolubilă înainte, încetul cu încetul începe să dispară, drept consecință firească a politicianismului stupid și hărăpăreț.

În cele mai multe sate oamenii sunt într'un divorț aproape permanent cu preotul. Cei mai mulți, lipsiți cu desăvârșire de sentimentul apostolatului, din cauza educației lor laice, concurează cu advocații în întreprinderile comerciale și în luptele politice. O astfel de preoțime care nu întreține decât spiritul de superstiție, și care nu se traduce decât într'o contribuție taxată pentru servicii divine, nu corespunde menirii și nu poate servi la ridicarea morală a Moșilor. Am văzut că turburările produse pe chestia calen-

darului au luat aici un caracter acut și nici azi nu e tranșată definitiv în sufletele Moșilor această problemă. Cultul morților și celelalte acte împreunate cu serviciul divin, cer cheltuieli mari și oferă aici cea mai tristă ocaziune de comercializare religioasă.

Este adevărat că preoțimea din Munți se află într'o vădită inferioritate materială, față cu cea de pe Câmpie, unde bisericile au fost dotate de reforma agrară cu importante domenii. Slujitorii altarului au cerut în repețite rânduri, prin adunările lor, îndreptarea situației, glasul lor a rămas însă până azi *vox clamantis in deserto*. Pauperizată întocmai ca și sufletele asupra cărora păstorește, o diminuare serioasă a prestigiului ei, în actuala situație, pare inevitabilă.

Cauza directă și imediată a acestei condamnabile stări de lucruri sunt acei cari nu înțeleg, că numa' o preoțime capabilă și pusă la adăpost de grija zilei de mâine, poate deveni o apărătoare entusiastă și înțeleaptă a existenței și îndrumării noastre naționale, prin creiarea acelei *ecclesia militans* în înțelesul bun al cuvântului.

Un rol dintre cele mai lugubre au avut în cei 12 ani dela Unire *băncile* existente în Țara Moșilor, cari la un capital de 50—100.000 obțineau credite ieftine dela Banca Națională pentru a le plasa cu dobânzi uzurare de sută la sută. Moși sunt înfeodați cu desăvârșire acestor bancheri, cari abuzând de situația precară în cari i-a vârat criza și-au ipotecat lor toată averea. Cercetați regiștrele funduare și ve-ți vedea că sate întregi sunt vândute în datorii, până la a treia și a patra generație. Și apoi nu trebuie să uităm că cele mai multe din aceste credite oferite de aceste bănci sunt împrumuturi pentru consumație. Așa că toate aceste averi realizate din produsul muncii altuia, e o spoliare de ce a mai ordinară speță, iar luarea dobânzilor uzurare e și ea la fel. E criticabil din toate punctele de vedere felul cum își îndeplinesc funcțiunea lor economică aceste zărăfii ordinare. Și cât nu ar fi putut ajuta aceste organisme, prin capitalul ce le-a stat la dispoziție, la aprovizionarea cu cereale a Moșilor! S'au pretat însă la o concurență necinstită, care a favorizat specula prețurilor cerealelor pe piață. Aici ar fi putut să activeze mai energic, dar singura lor preocupare s'a limitat în a mări prin orice mijloace rentabilitatea capitalului, și implicit sporirea averilor câtorva membrii din consiliile de administrație. Neegalitatea averilor provoacă în ultimul timp plângeri amare, iar consecințele ce se anunță sunt dintre cele mai periculoase, fiindcă rupe legătura de solidaritate socială între marea massă a săracilor și

Între cei câțiva burghezi ai târgurilor moțești, săpând o prăpastie peste care nu se va putea arunca nici o punte de salvare.

Aceasta ar fi, în linii mari, o parte numai din realitatea văzută dela distanță, în cadrele căreia își scurg viața mizerabilă, urmașii lui Horea și Avram Iancu. O nepăsare criminală, după cum am văzut din articolul trecut, se manifestă atât din partea oficialității, cât și din partea conducătorilor lor firești, pentru tot ce interesează mijloacele rapide și imediate ce se impun neapărat pentru localizarea suferințelor cari au ajuns la paroxism.

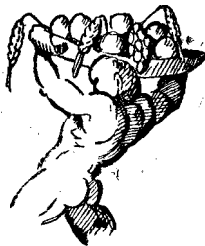
Semne de îndreptare nu se arată deocamdată la orizont. Poate că *Restaurația* le va aduce, și avem motive puternice de a crede într'un astfel de miracol dorit.

Noi dăm alarma, semnalând pericolul ce se anunță, înregistrând evenimentele întocmai ca seismograful erupția unui vulcan, sau un cutremur de pământ.

Deocamdată ne oprim aci și ne consumăm indignarea în vorbe. Să nu creadă însă cei vizați, că cu această ne-am răcorit. Moții au dat dovadă în cursul sbuciumatei lor istorii, că nu toate răfuielile se opresc la vorbe. Câțiva oameni numai să se sacrifice, și vor sgudui nepăsarea celor cari cu o putere rea, vor să potopească tot, să putrezească tot, și să extermine tot. O schimbare va trebui să se producă, ea fiind nu numai o măsură de profilaxie, ci o condiție de moarte și de viață.

Căci poporul murmură, iar acest murmur este ecoul durerilor ajunse la scadență. Iar noi nu vom lipsi de pe poziții.

Dr. Virgil E. Șortan.



Dare de seamă

despre activitatea mea literară și ziaristică.

II. Activitatea ziaristică.

Activitatea ziaristică mi-am început-o în 4 Martie 1872, când mi-s'a publicat prima poezie în „*Familia*“ din Pesta (mai târziu Oradea-Mare) redactată de *Iosif Vulcan*. Au urmat în același an, și în anii următori, și altele, iar în anul 1874 am publicat în „*Familia*“ și o novelă originală, intitulată „*Lacul zinelor*“. Am publicat poezii și în revista „*Amicul Familiei*“ din Gherla, redactată de *N. F. Negruțiu*, apoi în „*Aurora Română*“ a profesorului *Ioan Bumbacu* din Cernăuți și în „*Foaia literară*“ a lui *Teodor Alexi* din Brașov. Poezii am publicat și în ziarul „*Luminătorul*“ din Timișoara, colaborând regulat la acest ziar și publicând în coloanele sale articole, corespondențe, rapoarte, semnate cu pseudonimul *Brutus*.

În anul 1882 mi-am adunat toate poeziile publicate, și cu unele inedite le-am tipărit în Timișoara, sub titlul „*Flori de toamnă*“.

Unii dintre critici, și anume: *Ilie Trăilă* în „*Luminătorul*“, profesorul universitar d'n Cluj, *Grigoriu Silași*, în „*Familia*“ și *Cornel Diaconovich* într-o foaie germană din Lugoj, au primit cu laude poeziile mele, constatând că sunt bune și compunătorul lor promite mult. Alții însă, anume: *Miron Pompiliu* în „*Convorbiri literare*“ și *G. Bogdan-Duică* în *Tribuna* din Sibiu, au constatat, că sunt slabe și nu merită laudele cari li-s'au adus. Am acceptat părerea acestor din urmă. Am părăsit *poezia*, și am îmbrățișat — *gazetăria* !

În anul 1885 am întemeiat în Timișoara foaia pentru popor „*Timișiana*“, al cărei titlu însă în anul următor (1886) l-am schimbat în „*Gazeta Poporului*“ și anume, din motivul, că tocmai atunci se înființase în Timișoara și banca românească „*Timișiana*“ și voeam să evit confusiunile, ce se puteau naște din nepriceperea

celor dela poştă, cari ușor puteau să-mi aducă mie, la redacție, aceea ce era destinat pentru bancă, iar la bancă să ducă aceea ce aparține foii. Viață lungă nu a avut foaia. Eu am redactat-o până la anul 1888, când apoi am predat-o altora (lui Nicolae Coșariu și Gheorghe Ardeleanu) sub conducerea cărora a mai vegetat doi ani, apoi i-s'a sistat apariția.

Inființându-se în anul 1894 cotidianul „Dreptatea“ în Timișoara, am fost dela început colaboratorul acestui ziar, de sub conducerea lui *Cornel Diaconovich* și a lui *Valeriu Branișce*, iar în anul 1896 am intrat în redacția ziarului ca redactor intern. Am publicat în „Dreptatea“, în afară de articole de fond, și de altă umplutură de ziar, sub linie, la foiță, și unele lucrări hazlii, însă cu tâlc, întitulate: „*Corespondențe din Prostoveni*“ și semnate astfel: „*Lucă Drugă, naționalist român și corist la bas*“. Au fost cetite cu multă plăcere și le-a remarcat la timpul său și revista „*Convorbiri literare*“ din București într'o notiță elogioasă, semnată, paremi-se, de *M. Dragomirescu*.

La „Dreptatea“ n'am stat ca redactor intern, decât numai câteva luni și apoi am trecut în România, unde, prin intervenția regretatului *Aurel C. Popoviciu* am primit postul de secretar-contabil la „*Liga culturală*“ din București. Mi-am continuat însă și meseria de gazetar. Am publicat, firește anonim, câteva articole de fond, în foaia italianului *Roberto Fava*, numită „*Mesagerul Român*“, între cari și articolul scris cu ocaziunea vizitei împăratului Francisc Iosif I, făcută curții regale din București, la finea lui Septembrie 1896. Articolul, întitulat „*Impărate, fă dreptate!*“ a făcut senzație în București și a fost reprodus de ziarele noastre din Ardeal. Colaboram apoi și la „*Tribuna*“ din Sibiu, trimițându-i mereu corespondențe din București, între cari și seria de corespondențe, despre starea deplorabilă a Românilor din granița militară a lui Doda, sub pseudonimul *Delacerna*.

În toamna anului 1896, invitat de Dr. Ioan Rațiu și la insistențele lui *Aurel C. Popoviciu*, am intrat în redacția „*Tribunii*“ din Sibiu ca redactor intern și apoi ca șef-redactor, iar la începutul anului 1911, am trecut dela „*Tribuna*“ la „*Telegraful Român*“, organul bisericii ort.-române din Ardeal, întemeiat de Șaguna, al cărui director am fost 17 ani închiegați, adecă până la 17 Decembrie 1917, când am părăsit postul, în urma neînțelegerilor avute cu comisiunea administrativă, — proprietară a ziarului.

Sub „*Consiliul Dirigent*“, cât a stat acesta în Sibiu, am re-

dactat „Gazeta Oficială“ a consiliului, și câteva luni am redactat și „Foaia Poporului“ din Sibiu, în anii 1919—1920.

III. Note de completare.

În afară de procesul avut, ca scriitor, în anul 1902, pentru volumul prim al „Cărții de Aur“ și terminat cu întemnițarea mea pe șase luni, am mai avut și alte șase procese, ca ziarist, și anume, două pentru articole publicate în „Tribuna“ și patru pentru articole apărute în ziarul „Telegraful Român“.

În „Tribuna“ publicasem în 1897 un articol vehement despre „Măcelul din Mehadica“, în Banat, unde în vara anului 1896 mai mulți țărani au fost împușcați, la ordinul pretorului, iar la judecată, tribunalul din Caransebeș a pedepsit, nu pe cei vinovați pentru măcel, ci pe hoții de păgubași — pe țărani din sat. Procesul a fost intentat pentru calomnie. S'a simțit calomniat tribunalul, pretorul și jandarmii. La pertractare eu nu m'am prezentat, ci am trimis din București, unde mă aflam, scrisoare lungă președintelui de tribunal, în care îi spuneam, că după ce noi, Românii, în procesele noastre de presă, suntem chemați la Cluj, la pertractare, nu pentru a ne apăra, căci apărarea nu ne este ascultată, ci pentru a ni-se comunica sentința de condamnare, gătită de mai înainte: renunț la plăcerea de a sta în fața curții cu jurați și dau voe tribunalului să mă condamne în absență, iar eu îmi voi face pedeapsa fără opunere.

La pertractare fusese chemat și administratorul „Tribunii“ și pertractarea s'a ținut numai cu el, terminându-se cu *verdict de achitare*, în urma splendidei apărări a tinărului avocat *Dr. Iuliu Maniu* (era primul său debut în astfel de procese), care a insistat mult, ca în fața juraților să fie citită scrisoarea mea, dar președintele de tribunai a refuzat ordonarea cetirei ei. Eu o publicasem însă în „Tribuna“ și de acolo îi cunoștea apărătorul cuprinsul. Administratorul „Tribunii“ a fost deci achitat, iar față de mine a rămas să fie continuată procedura, dar între timp intrând prescripția, procesul s'a clasat.

Pentru celalalt articol din „Tribuna“, scris de mine, primise răspunderea redactorul responsabil *Andrieu Balteș*, care-și petrecea zilele, lunile și anii, mai mult în temniță decât în redacția ziarului „Tribuna“ și care a primit pentru articolul meu patru luni de temniță. În articol erau înfierate niște acte de volnicie ale organelor administrative din Sălaj, cărora li-se spunea în articol, să aibe-

de grije ce fac cu Românii, pentrucă: „*mai au Românii coase ruginite prin podurile caselor lor și mai sunt stejari prin codrii, din cari românii să-și poată face măciuci!*“...

Procesele de presă pe cari le-am avut la „*Telegraful Român*“, au fost intentate pentru următoarele patru articole: „*Agitatorii*“, — un răspuns dat ministrului de interne Andrassy, care spusese în dieta ungară, că poporul român e bun și ascultător, și numai câțiva agitatori îl prostesc și samănă sămânța urii și a vrajbei, dar va griji el, ministrul, de acești agitatori, îi va pune la locul lor. *Protestul medicilor români din București*, votat în adunarea generală a societății lor profesionale, în contra politicei ungurești de maghiarizare. Un articol al studentului (azi profesor universitar) *Onisifor Ghibu*, trimis din străinătate, unde-și complectă studiile. Un articol al preotului *Pompiliu Morușca*, — azi *Policarp Morușca*, Arhimandrit și egumen al mănăstirii *Hodoș-Bodrog*.

Nici unul din articolele acestea nu era scris de mine, — pentrucă și articolul „*Agitatorii*“ îmi venise din afară, dela preotul *G. Hango* din Gherla, și totuși eu personal am fost tras la răspundere pentru toate. In cele trei din urmă însă procedura a fost sistată, fiindcă la justiție venise un nou titular, *Polonyi*, care era pentru o politică mai tolerantă față de naționalități și și-a început activitatea ca ministru de justiție cu ordonarea clasării tuturor proceselor de presă, intentate gazetarilor nemaghiari. In procesul pentru articolul „*Agitatorii*“ însă s'a ținut pertractarea cu mine, ca redactor responsabil al foii, și mi-s'a croit o pedeapsă de *zece luni temniță de stat*, plus 400 coroane amendă și plățirea speselor de proces. Casația n'a schimbat sentința; dar la propunerea ministrului de justiție, Monarhul m'a amnestiat. Mi-a șters temnița, însă amenda de 400 coroane a trebuit să o plătesc, plus 41 coroane spese de proces.

După măriri, după distincții, n'am umblat, nu le-am căutat, nu le-am cerut. Dacă mi-s'au dat, au venit ele, ca dela sine. Astfel în anul 1906, cu ocaziunea expoziției celei mari din București, am primit medalia iubilăară „*Regele Carol I.*“, — pentru cărțile trimise la expoziție. In anul 1911 apoi, după primirea volumului VI. din „*Cartea de Aur*“, fericitul *Rege Carol I.* mi-a trimis medalia „*Bene merenti*“ *clasa I*, din îndemn propriu, fără nici o cerere și nici o intervenție din partea nimănui.

Tot fără nici o solicitare din partea mea, m'a distins și Institutul de credit și economii „*Albina*“ din Sibiu, la anul 1917, l

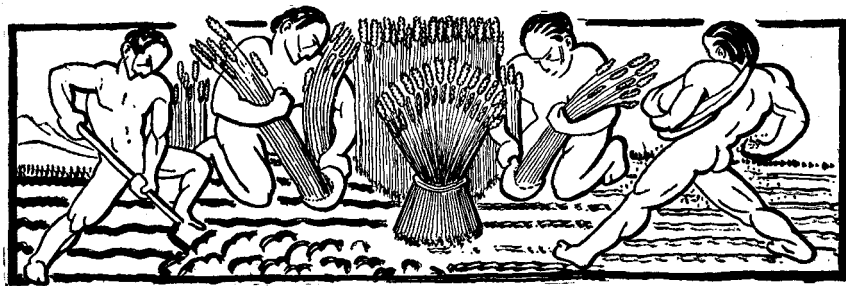
când m'a ales ca membru în comitetul de cenzori al băncii, reelegându-mă și de atunci încoace, totdeauna la expirarea mandatului și ușurându-mi astfel lupta pentru existență, atât de grea în zilele de astăzi.

Sunt membru onorar al „Sindicatului ziaristilor români din Ardeal și Banat“. La „Asociațiunea“ din Sibiu sunt membru pe viață, iar cu începere din 1906 sunt membru activ în secția istorică a „Astrei“ și din anul 1911 președinte al acestei secții, în care calitate apoi fac parte, cu începere din anul 1925, și din comitetul central al „Asociațiunii“, ca membru de drept al acestuia.

Cluj, în luna Martie a anului 1930, în anul 78-lea al vieții mele, petrecută, cum să vede din cele de sus, în muncă, dar și în cinste și în — sărăcie.

Teodor V. Păcățian.





M i s t r a l .

(1830—1913).

Când florile din Maillane l-au văzut, în haină albastră, cu dungi de catifea și puncte de aur, au început să-și legene capetele și să se mire.

— Cine poate fi acest tovarăș nou?

Micul Mistral le semăna: avea și el fața rumenă și ținuta simplă, dar le întrecea, căci, îmbrăcămîntea arăta îndelungata grije a mamei Dalaida, iar capul îi era plin de istorii minunate, cu ființe din basme sau sfinți cari au crescut din solul natal, cu care tot ea îi popula închipuirea. Copilul era neastâmpărat și își petrecea copilăria în sburdălnicii, sub privirea aspră, dar plină de iubire a tatălui. Era în casă la ei o atmosferă sănătoasă de familie romană, din vremea când „pater familias“ era tată și preot. Tatăl său, François Mistral, era plugar avut și muncitor, care își împărția timpul între familie și câmpul său, câmp bogat din Provence, în care cosașii doboară în arșița verii, pădurea bogată a holdelor.

Frederic singur, mai târziu, are accente aproape religioase în *Mes origines* pentru tot ce a fost copilăria sa.

Școala și-a început-o în sat, a continuat-o apoi în Avignon, orașul papilor în evul mediu, care revine mereu în scrierile lui. Aci a învățat în deosebi limbile clasice, iar în timpul liber, încerca rime. Poeziile lui nu erau însă în limba franceză, ci în limba provençală a mamei lui, pe care o vorbea o provincie întreagă și care totuși era căzută în disgrație. Păreră generală era că dialectul provençal e menit să piară, Mistral însă încerca rime în el și pe buze îi venia curat și armonios, plin de poezie și de o sevă nouă, pe care i-o dădea pământul virgin și soarele. La liceul din Avignon

a cunoscut pe Roumanille, care era pedagog și care la rândul său făcea versuri în provensală. Prietenia între ei a rămas până la moarte. După ce a terminat și dreptul la Aix, s'a întors acasă și a început să scrie.

Avea în minte o poveste, care singură se făcea poezie, totuși Mistral, meșter care nu dădea decât lucruri perfecte din mâini, cânta mereu forma pentru povestea celor doi copii cari s'au iubit. Ea era Mireille, el Vincent, copilul maestrului coșar Ambroziu. Cei doi s'au întâlnit, s'au iubit și au crezut că sunt sortiți unul altuia, iar într'o bună zi, bătrânul Ambroziu, a îmbrăcat cămașe albă, a luat haine de sărbătoare și a mers să ceară pe Mireille... Și totul ar fi fost bine, dacă părinții fetei nu se opuneau, poveste de când lumea, care se termină cu moartea nefericitei Mireille. Ultimele versuri, sunt o cântare, cu vibrări de clopot, pentru odihna ei.

Mistral lucra încă la poema lui, care luase aspect de epopoe, când într'o zi un călător i-a bătut în ușe:

— Bună ziua.

— Bună să-ți fie inima.

— Bucuroși de oaspeți?

Streinul era un parizian, Adolphe Dumas, scriitor romantic, provensal și el, cu mari legături în cercurile literare din capitală și venia să vadă pe tânărul, despre care auzise că rimează în dialect. Altfel era om de inimă, avea ambiții mari și totuși succesul altuia nu-l supăra. A ascultat o parte din *Mireille* și a rămas așa de încântat, încât a făcut totul pentru a face cunoscut pe Mistral. Cel mai serios pas l-a făcut, desigur, prin prezentarea lui *Lamartine*, bătrân, consacrat de mult, având mare greutate în mișcarea literară. De aci a fost numai un pas până la celebritate. Mistral a căpătat-o cu o singură operă: *Mireille*, în care e condensată poezia uneia din cele mai frumoase provincii ale Franței. Era comparat cu Homer, de aceea îi și dă sfatul Lamartine, în stilul său avântat și colorat:

De acum poți merge acasă, i-ați plugul și lucrează moșia părintească. De scris, nu mai scrie, căci nimănu-i nu i-e dat să scrie două capodopere în viață.

Totuși Mistral nu l-a ascultat și rând pe rând au venit și altele: *Calendan*, *Insulele de aur*, *Nerte*, *Ronul*...

Mistral însă nu rămânea numai poet, nu se putea opri la atâta, căci era fiul unui lucrător, care adora munca... Personalitatea sa se manifestează armonios în afară, în scris și în fapte. Nu

în politică însă, unde credea la început, ci în crearea felibilor, pentru cultivarea limbei provensale, în crearea legăturilor peste Pirinei, în Spania și peste Alpi, în Italia și în întinderea lor, până la marea idee a confederației latine.

„Ca politică generală, noi trebuie să ne îndreptăm dorințele spre sistemul federal: federația popoarelor, confederația latină și renașterea provinciilor într-o fraternitate liberă și naturală“.

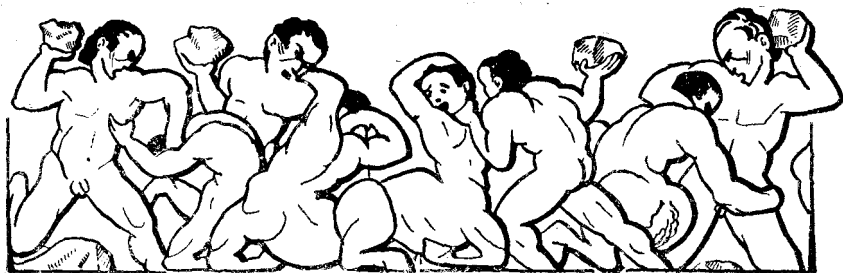
Aci e întreg programul său și înțeles bine, nu poate da loc la nici o învinuire. Provence, Franța, confederația latină, umanitatea, sunt fiecare unități vii, cari pe planuri diferite trebuie să trăiască independent. E adevărat că odată felibrigiul tindea spre o mișcare separatistă, în care Mauras, elev al lui Mistral, a jucat rol de frunte, dar și-a revenit. Ceeace a afirmat totdeauna, a fost dreptul de viață al provinciilor, dreptul la limbă și urmările rele ale centralizării, după cari Franța trăește prin Paris.

Infăptuirea confederației latine a început-o în 1873 și ea a dus la serbările dela Montpellier, adevărate serbări ale latinității, unde *Vasile Alexandri* a fost încununat pentru *cântecul gintei latine*. Mistral însuși spune, că actul acesta e mare, căci prin el „România a fost reîncorporată în familia popoarelor latine“. Ce a însemnat aceasta pentru noi o știm. Bucuria a ajuns până la bărbierul lui Caragiale, care fugea prin oraș cu jurnalul care-i anunța vestea, strigând că premiera lui Alexandri e tot așa de importantă ca și războiul de independență!

A trecut timp... Mistral îmbătrânise. Locuința sa dela Maillane era loc de pelerinagiu. I-s'a ridicat statuie până trăia, iar în casa sa, cea mai mare din sat, lucra înconjurat de busturile sale, în diferite forme. Era cunoscut și eternizat. Opera rotunjită mereu în jurul Provencei aproape terminată. Ultima poezie a fost o inscripție pe clopotul din Maillane, satul său, pe care l-a iubit și pe care nu l-a părăsit niciodată.

O. F. Popa.





Antieminescianismul*)

— Amintiri —

În anul 1890 a apărut în Blaj o carte intitulată „*Mihail Eminescu*“, *studiu critic*. A fost o lucrare anonimă, de vre-o 100 de pagini, dar toată lumea cunoștea pe autorul ei, profesorul *Alexandru Grama*, ajuns mai târziu canonic. Cititorii mai în vârstă își vor aduce aminte, desigur, de cuprinsul acestei cărți. Eminescu a fost nimic cu desăvârșire, versurile lui declarate fără absolut nici-o valoare literară, apoi imorale, o adevărată primejdie pentru tinerimea de ambele sexe. A fost contestată originalitatea operei lui, fiind socotit ca un plagiator al lui Lenau, găsindu-i-se în același timp o mulțime de greșeli gramaticale și lingvistice. S'au citat părți din poeziile lui Andrei Mureșeanu și Dimitrie Bolintineanu, ca să se scoată în relief bogăția de idei a acestora față de sărăcia cu duhul a operei lui Eminescu. Într'un loc al cărții se spunea cu toată hotărârea, că Eminescu n'a putut avea vre-o fărâmură de talent din cauza lipsei de pregătire școlară sistematică. Un om fără vre-un titlu academic nu putea să aibă talent literar.

În timpul apariției cartea a făcut multă vâlvă. Existau și peste Carpați antieminesciani. Aceștia au primit-o cu strigăte de triumf (ca bună-oară Aron Densușianu), socotindu-o ca pe-o contribuție valoroasă la opera de răsturnare a poetului de pe pedestalul pe care l-au ridicat admiratorii lui. În ce privește pe admiratorii lui Eminescu, ei au primit-o cu un zîmbet suveran. Credința lor în nemurirea marelui poet era cu mult mai sinceră, mai fanatică, decât să poată fi întunecată de minusculul nor ce pornia dela îmbinarea blondelor Târnavе. Titu Maiorescu o zeflemizează în câteva

*) Din volumul „*Curierii ideii naționale*“, ce va apărea în curând.

pagini, Vlahuță se răfuește cu ea într'un articolaș, și atât. În vechiul regat, apariția criticei „anonime“ dela Blaj a fost în scurtă vreme dată uitării.

Nu tot așa în Blaj și în Ardealul supus influenței Blajului. Aici, apariția cărții a fost socotită ca un adevărat eveniment. Blajul, obișnuit cu aureola de glorie a trecutelor vremi, credea cu toată sinceritatea că această aureolă a căpătat o nouă strălucire. Grama era sărbătorit pe stradă, în școală, în tren, la adunări și cu un cuvânt, pretutindenea, ca un bărbat providențial.

Cea dintâi urmare a criticei lui Grama a fost, că atât din librăria seminarială, cât și din bibliotecile școlare din Blaj au dispărut toate exemplarele poeziilor lui Eminescu. Citirea acestor poezii a fost socotită ca unul din cele șapte păcate capitale. La orele de limba română Eminescu nu era pomenit. Absolvenții din vremile acelea ai școalelor din Blaj, de cumva nu și-au completat ulterior cunoștințele de literatură română, aproape nu știu că a existat vreodată marele Eminescu.

S'au aflat oameni, cari au atribuit lui Grama o anumită doză de răutate, trăgându-i la îndoială, așadar, buna credință. Așa bunăoară, dl Ioan Iosif Schiopul, scriind un pamflet împotriva Blajului cu prilejul unei greve școlare, spune că a dat cartea unui câne să o mănânce, și cânele, a murit de otrava ei.

O astfel de acuză însă, lui Grama nu i-se poate aduce. Critica anonimă e o mică umbră în viața lui, (cum spune dl Elie Dăianu în broșura sa „Eminescu în Blaj“,) care are în schimb multe părți luminoase. Ce l-a putut determina așadar, atât pe el, cât și pe contemporanii lui blăjeni, să ia față de opera poetică alui Eminescu această atitudine? Ca să putem da răspuns acestei întrebări înainte de toate trebuie să ne aducem aminte de curentul pesimist, de care era străbătută tinerețea din ultimele decenii ale secolului trecut tocmai pe urma citirii poeziilor lui Eminescu. Acest curent de pesimism exagerat a fost socotit ca o adevărată primejdie națională și combătut chiar și de admiratorii lui Eminescu. Să nu uităm apoi, că ultimele decenii ale secolului trecut în Ardeal au fost o epocă a celui mai declamatoric naționalism. În această epocă matricolele botezaților din Ardeal se împistrițară cu nume romane ca: *Salustiu*, *Tertuliu*, *Septimiu*, *Caligula*, *Roma* și altele, iar pe buzele ardelenilor tot al cincilea cuvânt era „națiune“. E o interesantă epocă în viața culturală și socială a Ardealului, o adevărată epocă a romanticismului național. Chiar și în versurile amoroase

ale „poetilor“ ce răsăriau ici-colo pe plaiurile Ardealului și își publicau operele în „Familia“ sau în foiletoanele ziarelor, se preamăriau ochii frumoși ai cutărei . . . „strănepoate a lui Traian“. În prima colecție a poeziilor lui Eminescu însă nu prea întâlnim cuvântul națiune, decât doar, în satira a treia. Nici profesorii școalelor din Blaj n'au putut înțelege o operă poetică, a cărei principal izvor de inspirație să nu fie națiunea, cu tot trecutul ei, cu faptele lui Mihai Viteazul și cu visurile de mărire națională ale contemporanilor.

Un mic incident literar de prin anii nouăzeci aruncă o lumină vie asupra mentalității acelor vremuri. *Gheorghe Bortoș*, un biet învățător dela sate, naționalist până la cel mai înalt grad al oricărui termometru, scrisese un mănunchiu de „poezii“, pe cari le-a dus la Blaj ca să le tipărească. Prefectul tipografiei tocmai lipsea din Blaj și astfel, Bortoș a încheiat târgul cu conducătorul tehnic, un neamț, care citind manuscrisul, și văzând pe fiecare pagină cuvântul „națiune“ de câteva ori, și-a zis: „asta place Blăjenilor“ și i-a dat drumul la tipar. Cartea a apărut tocmai în timpul când s'a întors prefectul tipografiei, cu următoarele versuri ca „motto“ :

Națiunea-mi e un zid puternic,

Nu se teme de-un nemernic,

Ea e foarte talentată,

Nu se teme nici-odată !

Neamțul a fost dat afară din slujbă, exemplarele, câte se mai găsiu, ale poeziilor, au fost nimicite, iar Blăjenii își ascundeau fața în palme, și, nu fără motiv. Bortoș apucase să-și ducă vre-o câteva sute de exemplare și să le împrăștie prin Ardeal, stârnind pretutindeni un hohot de râs. Atunci, pușinii adoratori ocuți din Ardeal ai lui Eminescu și-au ridicat capul. Iată, — ziceau ei, — la librăria din Blaj nu sunt suferite poeziile lui Eminescu, dar, în tipografia aceeaiași mici Rome se tipăresc — poeziile lui Gheorghe Bortoș !

Cel mai fervent antieminescian a fost profesorul *Ioanu Germanu*, fie iertat. Acesta era un om bun, atât de bun, încât liceanii nu-i ziceau domnule profesor, ci numai *domnule !* La bătrânețe, ca ori-ce profesor prea bun, a ajuns de batjocura școlarilor. Când, la orele de română vre-un școlar nu-și știa lecția, se oferia să reciteze vre-o poezie. „Domnul“ se învoia bucuros, iar școlarul, trecând la catedră, recita cu patosul convenit poezia de Alexandri, Bolintineanu, ori Mureșeanu, pe care, poate, a mai recitat-o și altădată. De se întâmpla ca vre-un școlar mai îndrăzneț să încerce a recita din Eminescu, bunul „domn“ își ieșea din sărite. Atunci,

numai atunci, catalogul „domnului“ se umplea de „patru“, căci nu mai admitea recitarea de poezii, ci pretindea lecția.

Curentul eminescian a prins și între școlari. La librărie și în bibliotecă nu se găsea volumul de poezii al lui Eminescu, dar se găsea în micile biblioteci particulare ale singuraticilor școlari. Profesorii mai tineri, prin anii 1897—1898 nu mai erau antieminesciani. În clasa a opta profesorul de limba română vorbea despre Eminescu, dar cu anumite rezerve. Elevi și profesori mai tineri pregăteau în tăcere intrarea triumfală a lui Eminescu între zidurile vechilor școale. Numai „domnul“ a rămas aderent statornic al lui Grama, răposat pe atunci. De-aceea, poate, în acest timp nu era admis să predea româna în clasele a șaptea și a opta.

Nu uit o scenă din primăvara anului 1899. Un școlar făcuse rătăcire că el va declama în fața „domnului“ o poezie de Eminescu. N'a trecut vre-o săptămână, până-când într'o zi, intrând în clasă, „domnul“ i-a cerut tocmai lui să spună lecția zilei. Școlarul, după oțiceiu, s'a ridicat în picioare, zicând cu glas rugător:

— Domnule, mă rog, am fost bolnav și nu mi-am putut învăța lecția. Dar, știu o poezie frumoasă.

— Spune-o dar, — făcu „domnul“, privind-l cu blândețe.

Ieșind la catedră, școlarul făcu un compliment. Noi, ceilalți, îl priviam cu răsuflarea oprită. Domnul se pimba prin clasă, cu o cheie grea în mână, cheia camerei sale (era preot celibatar). A urmat acum titlul poeziei: *Adio de Andrei Mureșeanu*.

Strofa primă și cele două rânduri ale strofei a doua le-a spus băiatul nostru, frumos, frumos, dar, tremurând în tot trupu. Domnul se opri de-odată, încruntându-și privirile către catedră, iar noi, aveam presimțiri rele. Când apoi, a ajuns la rândurile

„Că cea mai dulce 'ntre femei

„Mă părăsește“,

cheia din mâna „domnului“ a sburat drept în capul îndrăznețului admirator al lui Eminescu. Nici-odată până atunci, nimeni nu l-a auzit pe domnul înjurând, dar acum, a înjurat ca un birjar. Dacă după ora aceea ai fi deschis catalogul cu notele dela română, și s'ar fi umplut inima de jalea cea mai adâncă.

Curentul eminescian a prins teren și mai mare în Blaj pe timpul sămănătorismului. Încă în cel dintâi an al apariției „Sămănătorul“ a avut în Blaj peste 200 abonați, și *nu cu reducere*, între teologi și liceani. Când apoi, au apărut „Postumele“ și peste tot, edițiile îngrijite de Chendi ale operelor marelui poet, întreg Blajul,

cu excepția „domnului“, a devenit mai eminescian poate decât Titu Maiorescu. În vitrina librăriei poeziile lui ocupau locul de cinste, la „balul“ liceului, tinerele perechi își șopteau strofe din admirabilele lui sonete. Cartea lui Grama a dispărut, prin vre-un ungher al librăriei.

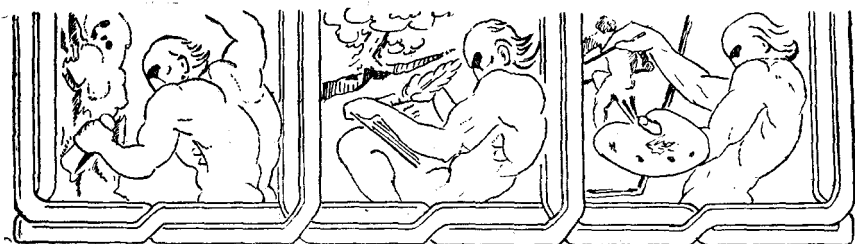
„Domnul“ pe-atunci era trecut la penzie. Cu un an înainte de-a trece în lumea dreptilor, la o serbare dela „Sfinții Trei Ierarhi“, privea cu desăvârșită resemnare pe mitropolitul, cum întindea un galben, tocmai școlarului care recitase fragmentul istoric-național din Satira a treia.

Antieminescianismul Băjului și Ardealului trecuse atunci pe paginile istoriei. S'a făcut atunci o unificare culturală în numele aceluia care a cântat jalea Românilui „dela Nistru până la Tisa“.

Septimiu Popa.

BCU Cluj / Central University Library Cluj





Opera lui A. Müller-Guttenbrunn

În literaturile străine se găsesc destul de rar aprecieri favorabile României și poporului românesc. Cu atât mai mare interes prezintă deci cele două volume ale lui Adam Müller-Guttenbrunn, cari constituie o contribuție prețioasă la cunoașterea evenimentelor din Banat, începând cu pacea dela Passarowitz. Autorul este șvab și-și iubește neamul și glia pe care s'a născut cu focul ce se întâlnește doar la coloniști. Ceeace ne izbește, răsfoindu-i paginile scrise cu multă simplitate și logică, este obiectivitatea, cu care reușește să descurce haosul politic din Ungaria veche, ajungând deja în 1907 la concluzia, că acest stat se va prăbuși pentrucă nu poate rezista minorităților germane și române. Francheta aceasta nu putea, cum este lesne de înțeles, să convină ungarilor și censorul procedă în consecință, interzicând cărțile lui Müller-Guttenbrunn pe teritoriul coroanei Sf.-Ștefan.

Primul volum — din cele ce ne interesează — este intitulat „Der grosse Schwabenzug“, adică „Imigrarea șvabilor“ și ne descrie munca de colonizare depusă de generalul austriac Mercy din ordinul împăratului Carol VI. Nu vrem să insistăm mai mult asupra acestei cărți, care este o gloriificare a tenacității germanice, totuși nu putem trece peste un pasagiu foarte interesant, fără să-l amintim. Este vorba de niște informații, pe care cancelaria aulică din Viena le cere generalului Mercy și relativ la cari acesta are o discuție cu aghiotantul său :

„... Ei vor să știe dacă există familii nobile în Banat. Nu, niciuna! — Trebuie că e o minciună afirmația, că au trăit aici nobili unguri căci nici unul nu s'a anunțat. Și apoi — nu ți-a venit să râzi? — ei ne cer numărul exact al ungarilor, cari trăiesc la

Timișoara. Am dat ordin să mi-se raporteze. Iată rezultatul: trei! Un mic negustor, un birjar și un servitor . . .“

Mai este oare nevoie de comentarii? Orașul, pe care Ungurii îl revendică neîncetat, avea acum două secole trei (citiți bine!) unguri între zidurile lui.

Al doilea volum prezintă pentru noi românii un interes mai mare fiindcă cuprinde păreri asupra noastră și pentru că se ocupă de epoca, în care partidul național român începu să fie o realitate și să conteze în viața politică a Ungariei. Titlul lui este „Götzendämmerung“ — „Crepusculul idolilor“, căci autorul prezice prăbușirea Ungariei, a acelei Ungarii trufașe, care cu câțiva ani în urmă își aniversase mileniul de existență. Cât instinct politic și cât curaj trebuiau unui om ca să anunțe încă din 1907 desnodământul din 1918!

Iată ce spune autorul despre românii din Transilvania când vorbește de arhitectura românească:

„Cine nu e orb sau răuvoitor trebuie să recunoască, că acest popor aparține ruinelor Daciei Traiane; *că este populația băstinașă a acestui ținut*. Era săracă și subjugată dar încetul cu încetul se trezește din letargia ei milenară. Da, s'a deșteptat deja! — Poporul românesc rezistă jandarmului maghiar și mi-se pare mai bine decât șvabul.“

Despre doina noastră găsim următoarea apreciere: „Adâncă impresie făcu asupra noastră un cântec popular românesc, nu prin cuvintele lui, pe cari prea puțini le înțelegeau, ci prin felul lui săltațreț, exprimând când un sentiment trist, când unul vesel“.

Analizând atitudinea sașilor, Müller-Guttenbrunn spune:

„Sașii se tem de români și de votul universal, pentru că nu formează decât o insulă mică în mijlocul populației românești. Ei speră să vor primi ajutor dela Maghiari.“

Revendicărilor naționalităților autorul le dă drept sprijin argumentul istoric. Cum ar putea să le fie stăpâni acei cari au venit în urma lor? În virtutea aceluiaș argument și în baza dreptului de autodeterminare a popoarelor s'a făcut un deceniu și ceva mai târziu unirea Transilvaniei cu patria-mamă.

Din toată opera se desprinde deslușit convingerea fermă, că naționalitățile vor izbuti să scuture jugul tiraniei maghiare. Un stat poliglot artificial nu poate dăinui oricât de puternic ar fi acel *Staatsgedanke*, care s'ar afla la baza lui. Salvarea naționalităților, autorul o vede într'o unire și înțelegere perfectă dintre acestea, armonie,

ce — spre marea lui părere de rău — nu există. El recunoaște însă în mod expres, că vina nu este a Românilor ci a sașilor, — ceeace constituie o dovadă în plus a obiectivității, cu care privește lucrurile.

Müller-Guttenbrunn își dă seamă de slăbiciunea conaționalilor săi, cari în mare parte au fost maghiarizați și pozează deseori în unguri mai veritabili decât cel mai neaș fiu al pusteii. Acest lucru îl mâhnește și el profită de orice prilej spre a-l înfiera și ai arăta primejdia. Este acesta un capitol, care prezintă pentru problema șvăbească în România-Mare un interes special.

„Imigrarea șvabilor“, dar mai ales „Crepusulul idolilor“ merită să fie cetite de lumea românească, căci descrie aspecte caracteristice din fosta Ungarie. Vulturul bicefal o sucombat, dar dincolo de Tisa se falsifică cu multă îndrăzneală adevărurile istorice și se creiază ungurilor aureola de martiri. Paginile lui A. Müller-Guttenbrunn sunt sub acest raport documente prețioase. Un omagiu deci autorului, cari doarme somnul de veci în cimitirul central din Viena.

Dr. Aurel Păcurariu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj



Mistral și Alexandri¹⁾

— Cântecul gintei latine —

Unul din cele mai mari eforturi pentru a restabili unitatea latină, unul din cele mai bogate în rezultate fericite, nu va întârzia să se împlinească. Mistral îl anunță, când cetește telegrama următoare ce i-a adresat dela Barcelona în ajun (ajunul jocurilor florale dela Montpellier n. trad.), în 30 Martie 1875, *Albert Quintana*:²⁾

„Frate și maestre, regret, că sunt obligat să absentez, dar întreg sufletul meu e cu voi. Oferă în numele meu un premiu pentru concursul proxim al Societății. Tema va fi *Cântecul latinității* (Chanson du Latin). Toate limbile romanice vor fi admise la concurs. Felibrilor le trimit iubirea și devotamentul meu“.

Intr'o fascicolă a Societății de limbi romanice, publicată în acelaș an, scrie: „A spune emoția ce a produs această depeșă, ar fi greu“. „Era neașteptată și tălmăcea, totuși, gândul tuturor“. Serbările centenarului, la *Avignon*, reuniți în jurul cultului unei mari amintiri, Francezi, Provansali, Italieni și Catalani, iar d. de Quintana nu a contribuit cu puțin la reușita lor; dar era pentru întâia dată că se manifesta ideea unui cântec comun tuturor popoarelor de rasă latină, Spanioli, Francezi, Români, Brazilieni, sau Provansali,

¹⁾ Dăm în traducere fragmentară capitolul VIII din: *La vie harmonieuse de Mistral*, de: *Marius André*, apărută în colecția: *Le roman des grandes existences* (Librairie Plon Paris), care se ocupă de jocurile florale dela *Montpellier* din 1875 și 1878, când Alexandri a câștigat premiul întâi cu al său *Cântec al gintei latine*. Atragem atenția cetitorului în special asupra considerației de care se bucura Alexandri printre felibri și marele serviciu pe care l-a făcut bardul dela Mircești cauzei naționale, impunând respectului lumii latine întâi, a lumii civilizate întregi, apoi, numele de român, înălțat pe câmpul Plevnei și răsplătit prin ingratitudea dela Berlin. Faptul e cu atât mai prețios, cu cât este relevat cu toată înțelegerea de autorul francez.

Traducătorul.

²⁾ Mare patriot catalan, romanist de seamă și un fervent apostol al unității latine, care avea legături cu Mistral.

care să-i unească în Europa, în America, în Asia, peste tot undevicisitudinile trecutului au aruncat vre-un membru al familiei romane.

La îndemnul lui Mistral, oraşul Montpellier voia să adune toate popoarele de limbă sau civilizaţie latină, la o sărbătoare frăţească. Dar cu ce prilej şi prin ce mijloace? Se părea că nu sunt greu de găsit nici prilejul, nici mijloacele. Trebuiau însă căutate; onoarea de ale fi găsit îi revine lui Quintana.

Niciodată anunţarea unui concurs de poezie şi a instituirii unui premiu special asupra unui subiect impus n'a aţâţat o aşa curiozitate nu numai în lumea literelor, dar în toate cercurile; nu numai în Sud, dar de-asemena şi la Paris şi în străinătate.

În aşteptare, poeţii au continuat opera lor de propagandă latină. În 12 Septembrie 1875, în prezenţa arhiepiscopului din Aix a lui Mistral, Roumanille şi Aubonel, o placă a fost desvelită în biserica din *Forcalquier*, cu o inscripţie în versuri provansale, invocând protecţiunea Fecioarei nu numai asupra Provancei, ci asupra tuturor popoarelor latine.

Sărbătoarea montpellierană a *Cântecului latinităţii* a avut loc în a doua jumătate a lunii Mai 1878. A fost pregătită îndelungat, cu mult înainte, dupăce mai întâi s'a decis să fie celebrată cu toată strălucirea, precedată şi urmată de alte solemnităţi, concursuri şi jocuri populare.

Festivităţile au durat şapte zile, în mijlocul unei afluenţe enorme de Meridionali şi de străini. A fost, cum a anunţat *Tour-toulon*,⁸⁾ un concurs internaţional de tir, un concurs de muzică şi jocuri populare. Solemnităţile pur latine şi felibrine au constat în transmiterea unei cupe de argint catalanilor, oferită de Provansali, din şedinţa *Marilor Jocuri Florale ale Felibrilor*, şi în proclamarea laureatului premiului oferit de Quintana.

Mistral încheie discursul său dela *Sainte-Estelle*, cu aceste cuvinte:

„Cel mai înalt scop al Societăţii Felibrilor sunt marile serbări pe cari oraşul Montpellier ni-le-a oferit ideei latine. Căci, dacă cineva poate justifica ideea de a lega între ele toate naţiunile surori,

⁸⁾ Unul din principalii organizatori.

apoi aceștia sunt felibri, cari, străjeri în mijlocul celor șapte popoare latine, nu încetează de a predica renașterea națională; aceștia sunt felibri cari, răscolind în istorie toate amintirile nobile ce pot înălța și uni frățește inimile, propovăduiesc respectul pentru toate patriile și nu au altă năzuință decât de a constitui Imperiul Soarelui.

Ținta este măreață. Dar înainte! Cine are limbă, se spune, merge la Roma“.

Tuturor serbărilor la cari este chemat poporul, le trebuiește ceea ce se numește o țintă. Quintana găsisse ținta acelor dela Montpellier și a plătit cheltuielile oferind o cupă de argint autorului celui mai bun *Cântec al latinității*. Înainte de 1870 nu ar fi învitat la acest concurs decât pe *Catalani* și *Provansali*; dar victoriile germane l-au făcut să înțeleagă, ca și pe Mistral, că există o solidaritate latină și că civilizația comună este amenințată.

Acest Orient, la care ardentul Quintana face a'uzie,⁴⁾ este acela de unde vin invaziunile barbare. Există însă o țară orientală în Sudul Europei, care e de rasă și de civilizație latină și în a cărei glorie toate celelalte popoare latine trebuie să găsească prilej de nădejde și bucurie. Numele îi este pe buzele tuturor, căci după lungi secole de greu jug străin, și-a recâștigat, cu armele în mână, independența recunoscută de tratatul dela *San-Stefano*, trei săptămâni înainte de serbările dela Montpellier. Totuși, câți oameni ignorează încă, că această țară, România, formată din două provincii vasale imperiului otoman, este latină, ca rasă și ca limbă, și că merită, în aceeaș măsură ca și celelalte, un loc la vatra comună. Mulțimea publicului și chiar mulți oameni culți nu făceau mare deosebire, din punct de vedere al rasei și al limbei, între Români și vecinii lor, Sârbii și Bulgarii. Pentruca nimeni să n'o mai poată ignora, a fost deajuns — o putere a poeziei! — ca Quintana să proclame și să facă a fi aclamat numele poetului român *Vasile Alexandri*, laureat al concursului *Cântecului Latinității*.

Neîndoios, această poezie merita încoronarea. Dar putea fi acordat premiul fără teamă de ridicol unei alteia, spre exemplu, a aceleia a lui *Francesch Matheu*, care nu i-a fost de loc inferioară

⁴⁾ În discursul rostit la *Avignon*, cu prilejul serbărilor felibriene din 1871 (n. trad.).

și care a luat al doilea premiu, dar mai ales aceea a lui Mistral. Căci Mistral, deși se credea că se abține, trimisese juriului a sa *Odă rassei latine*, cu condiția ca dacă nu va obține premiul întâi, numele său să nu figureze pe lista concurenților și a operelor premiate. Această odă este una din capodoperile sale cele mai celebre.

.....

Gloriosul poet care a dat *Mireille* și *Calendal* supune una din compozițiile sale unui juriu al Jocurilor Florale și presupune că un altul putea să-i fie preferat. Ori, faptul mărturisește importanța ce acorda el acestui concurs. Mistral însuși ceru premiul pentru Alexandri, al cărui cântec îi fusese făcut cunoscut. Tourtoulon scrie, în această privință, lui Quintana, în 12 Februarie 1878 :

„Poezia lui Alexandri este foarte frumoasă, îndeosebi prin simplitatea ei și culoarea orientală. Era vorba de a i-se da lui premiul dacă nu vor fi altele mai bune. Părerea mea e că un poet ca Alexandri nu poate fi pus pe un plan secundar și că în interesul ideii latine, încoronarea unui latin din Orient de către lumea literară din Occident, ar fi de mare efect. Mistral crede la fel“.

Cine este deci acest Oriental, necunoscut publicului francez decât după ce îl vor releva Mistral și Quintana, despre care însă, acei cari îl cunosc declară că, la fel cu cântărețul nefericitei *Mireille*, nu poate fi trecut pe planul al doilea? Un mare poet, un erudit, un patriot, un conspirator împotriva străinătății care-i oprima țara, purtătorul de cuvânt în această epocă a renașterii literare și politice a României, un om de stat care a fost ministru de externe, va fi peste câțiva ani ministru plenipotențier la Paris, și care, în tinerețea lui (în 1878 are cincizeci și șapte ani) putea, dacă voia, să devină prinț și poate rege, căci mulți patrioți s'au gândit la el pentru a-l alege de *Domnitor* în momentul când s'a constituit România prin Unirea Moldovei cu Muntenia, în 1859. Era unul din membrii cei mai influenți și mai activi ai partidului național care aspira la independența completă a Românilor. Dar Alexandri a refuzat orice candidatură; și-a pus influența în serviciul colonelului Cuza, amicul său, la a cărui alegere a contribuit hotărâtor; apoi merse în misiune la Paris, la Londra și la Torino, cu scopul de a obține recunoașterea noului principe român de către puterile din Occident.

.....

Și ce dragoste pentru Franța, ce sentiment al solidarității la-

tine, ce înțelegere a necesității de a apăra civilizația comună mărturisesc scrisorile sale, îndeosebi cele adresate prietenului său, poetul *Eduard Grenier* !

.....

Alexandri vorbește ca descendent al coloniștilor lui Traian. „*Nous sommes fils de Rome et gentilshommes*“ scria în acelaș an Mistral. Poetul român, care nu-l cunoștea încă, îi face ecou.

.....

Acest om de stat, patriot și poet, care se plânge cu dreptate că diplomația europeană i-a sacrificat țara (o sacrifică din nou la congresul dela Berlin) era destinat, pentru a spori recunoștința Românilor, să cadă în brațele frățești ale lui Mistral și Quintana. Incoronarea lui la Montpellier poate fi socotită ca o întâmplare providențială. „*Va fi de un mare efect*“, spunea Tourtoulon. Dar urmările au fost chiar mai fericite decât se prevedea. În dosarul pe care ni-l-a pus la îndemână fiul lui Albert de Quintana se găsesc dovezi însemnate.

.....

Pentru un popor oprimat veacuri de-arândul de o putere barbară, renașterea literară este un factor considerabil în ce privește emanciparea. În așteptarea seriei capodoperelor, e foarte importantă și simpla păstrare a limbei; „*căci, cu fața la pământ, un popor robit, dacă-și păstrează limba, deține cheia care-l va scăpa de lanțuri*“, a spus Mistral. Incoronarea cu lauri a unui poet român, dacă n'ar fi făcut decât să cheme atenția Latinilor din Occident asupra literaturii fraților lor orientali și să-i încurajeze în străduința de epurare și repunere în onoare a limbei strămoșilor lor, și încă depășea limitele unei sărbători a poeziei. Dar actul dela Montpellier avu, ca și cel dela Avignon, o însemnătate politică. În Iunie 1878, răspunzând lui Quintana care, anunțându-i trimiterea cupei, ura un viitor strălucit României, Alexandri scrie următoarele :

„*Succesul obținut la Montpellier mi-e foarte scump, iar bucuria generală ce a produs în cuprinsul țării mă face să simt în fiecare zi însemnătatea ce se dă aici legăturilor cu marea, nobila și antica noastră familie*“.

.....

Din partea mea, puteți ghici cât de mult mă asociez dintru început mișcării binefăcătoare pentru viitorul latinității, atât de oportună pentru noi, Români, a căror soarte este amenințată să

cadă la bunul plac al câtorva puteri. Orice ar urma, ne vom aduce aminte și vom strânge rândurile noastre“.

Aceste temeri erau din nefericire îndreptățite. Câteva zile mai apoi, Rusia, violând legământul făcut aliatei sale România, reclama și obținea la congresul dela Berlin cedarea Basarabiei.

De acum înainte, poporul român își așează nădejdiile sale în uniunea cu latinii din Occident și în special cu Franța, chiar când, momentan, oamenii săi de stat se îndreaptă în altă parte. În 1880, Societatea de cultură macedo-română... trimite în Occident un apel în favoarea Românilor rămași supuși otomani.

Sunt de-asemenea Români pe cari îi oprimă monarchia austro-ungară, în numele cărora se adresează tot Franței latine, și îndeosebi la Montpellier. Acestui oraș, lui Mistral, Provansalilor, Felibrilor le trimite un apel în 1893, Urechia, vice-președintele Senatului, fost ministru al instrucțiunii publice și fruntaș al Ligii pentru Unitatea culturală a tuturor Românilor.

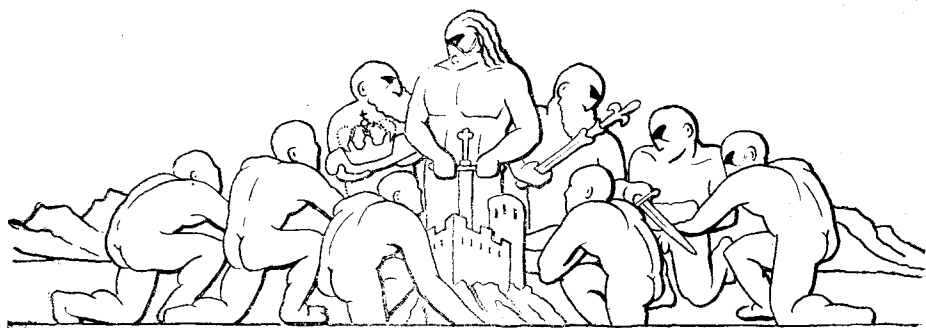
Dreptul de a vorbi limba maternă, de a se servi de ea la școală : sunt revendicări mistraliene.

Salvarea nu putea veni decât prin război. Dar România nu-i putea face celor două imperii germanice decât aliindu-se cu alte popoare. Acest război și victoria, Alexandri le prevăzu când, după ce primi cupa Cataloniei, îi scrise lui Quintana, în 16 Iulie 1878 :

Ca și Mistral și baronul Tourtoulon, poetul român prevede războiul general, dar mergând mai departe decât aceștia, el afirmă că Germania și Austro-Ungaria vor fi înfrânte și numește cele trei națiuni triumfătoare : Franța, Italia și România. Adaogă Spania care a rămas neutră, dar nu este profeție desăvârșită. El face această profeție în 1882. Care este șeful de stat, care este înțeleptul diplomat care ar fi putut, la această dată, înfățișa o astfel de posibilitate ? Pentru Alexandri e o certitudine. O exprimă în versuri românești și franțuzești — căci el este poet în amândouă limbile, — și în 1 August acelaș an, trimite textul lui Quintana, purtând titlul : *Semnalul deșteptării*“.

Tradus de : **Gherasim Pinte**.





Mistica aurului.

E instinct sau influință atavică, — nimeni n'ar putea-o preciza. Fapt cert este, că valoarea aurului a pătruns adânc de tot în conștiința populară. S'ar putea chiar generaliza, că nici o materie amorfă n'a strâns în jug mai aspru raporturile sociale ca acest metal galben.

Auri sacra fames — cuvintele virgiliene, își păstrează teribila semnificație pentru toate timpurile. Foamea blestemată după aur — nu șovăe în fața crimei. Sarabanda norodului încunjură în vârtej bezmetic vițelul de aur, căci aurul a devenit un potențial sufletesc pentru materializarea dominației. În el se acumulează întregul efort constructiv al omenirii. A fost și a rămas singura valoare, ce se confundă cu însași noțiunea de tezorerărie.

Încercări cupide din timpuri imemorabile aveau drept scop facerea sau, mai bine zis, contrafacerea aurului. Egiptenii dispuneau de nu mai puțin ca 250 rețete tainice, prin cari reușeau să dea materiilor fără valoare, aparența metalului prețios.

Dorul de înavățire ieftină a stimulat secole de-arândul spiritul inventiv al omului, să surprindă secretul provenienței aurului. Cei din vechime socoteau aceste încercări, suprema știință — venerând în magii lor pe adevărații înțelepți. Inanitatea străduințelor au depreciat însă încetul cu încetul autoritatea magisterului în așa măsură, că *alchimia* s'a identificat cu noțiunea de înșelătorie. Abstrăgând de metodele moderne, pur științifice, de transformare a elementelor — cum se crede de pildă, că prin distrugere de atomi s'ar putea preface argintul viu în aur — nimeni nu se mai ocupă azi cu idea de a produce aurul pe cale analitică.

Dacă drumul ocult și de pură știință s'a infundat — în schimb extracțiunea propriu zisă a aurului a format o preocupare extrem de persistentă a politicii internaționale. Căci se poate vorbi despre aur, nu numai din punct de vedere economic, ci în senzul său pur și eminent politic.

Câmpurile aurifere au o elocvență istorică de nebanuit interes. Simpla înșiruire a regiunilor principale: *Australia, Indiile, Rhodesia, Canada* și mai presus de toate *Transvaalul* — arată, că imperiul britanic și-a pus din vreme mâna pe neprețuitele mine de aur ale lumii. Beneficiul acestei supremații, asigură Angliei aproximativ 80% din totalul producției mondiale anuale de aur. Auro-politica este una din pârgھیile puterii imperialiste. În fața meschinului interes amuțește orice rațiune sau etică.

Cine nu-și amintește oare de războiul anglo-bur și de imensul tribut de sânge și rușine ce l-au risipit Englezii pentru cucerirea Transvaalului? Explicația ascunsă a conflictului era tragic de simplă.

Burii au trebuit să-și piardă independența, fiindcă au avut nenorocul să descopere în Transvaal lângă *Leydenburg* și mai târziu lângă *Johannesburg* imense câmpuri aurifere. În cumpăna anilor 1895/6 se petrece prologul martiriului. Englezul *Dr. Jameson* încearcă o incursiune armată spre *Pretoria*, dar eșuiază și afacerea se lichidează cu faimoasa telegramă a lui *Wilhelm II.* către *Kruger*, prin care primul îl felicită pe președintele republicei bure, că a putut să-și apere independența contra atacului mișelesc. Telegrama aceasta a ilustrat ruptura inițială anglo-germană, care a dus din etapă în etapă la politica de încercuire preconizată de *Eduard al VII-lea*. Anglia n'a uitat niciodată stilul grosolan al *Kaizerului*, care pentru întâiaș dată își afirma pofta frenetică de ancorare a politicii de simpatie, recte de aur, în Transvaal. De aci graba *Marei Britanii* să înghită mica republică. Achizițiunea a cerut jertfe bogate, — dar nu și-a desmințit rentabilitatea. Producțiunea anuală de aur în Transvaal trece cu mult peste jumătatea producției mondiale.

Valoarea economică a aurului se manifestă în ceea ce numim *circulația fiduciară*. Momentul de încredere stă în raport direct cu *stocul de aur* de care dispun diversele institute de emisiune. Acest adevăr fundamental a trebuit scump plătit de economia națională a țării românești, prin multiplicarea fatală a biletelor de bancă și bonurilor de tezaur fără suficiență acoperire în aur. Dacă ar fi să

judecăm imensa vinovăție a guvernelor trecute numai din acest punct de vedere, — n'am putea califica altfel gospodăria de stat, decât intenționat falimentară.

Bătălia francului, declarată sub guvernarea lui *Herriot*, în Franța, și câștigată pe urmă de guvernul uniunii naționale sub *Poincaré* — a avut un aliat formidabil în considerabila bogăție de aur a poporului francez. *Banque de France* avea pe timpul acesta cu ceva mai mult disponibil de aur decât *Bank of England* — și împrejurarea aceasta i-a fixat încrederea, susținută de banchierii americani intrați în luptă de bursă din calculație pur speculativă.

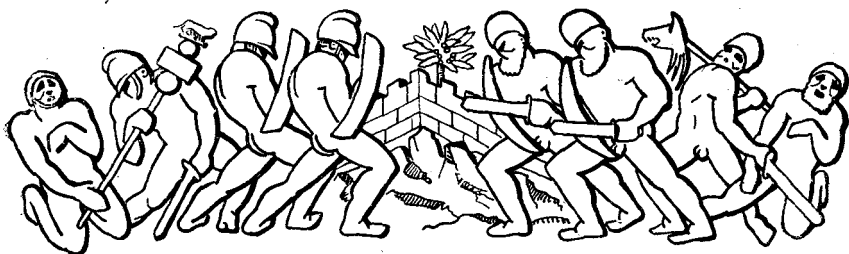
De atunci încoace stocul de aur al băncii de emisiune franceze a crescut continuu, cifrându-se, 'a mijlocul anului 1930, la fabuloasa sumă de *46 miliarde 61 milioane franci aur*, ceea ce gradează Franța, în rang, imediat după Statele-Unite, care dispun de cel mai important stoc de aur din lume. *Bank of England* abia are jumătate din efectivul de aur al Franței și politica britanică începe să fie neliniștită de continuul aflux de aur ce se scurge spre Paris.

Vrea Parisul să devină piața principală a târgului de aur din Europa? Sau sunt motive politice nemărturisite, cari determină această sete neastâmpărată după acumularea metalului galben? Sunt probleme care nu se lămuresc decât printr'o serie de evenimente succesive, prin tâlcul anumitor operațiuni și, fără îndoială, nici un popor nu este în stare să presimtă mai sigur evenimentele mari decât poporul francez.

In desfășurarea destinului popoarelor mistica aurului își va afirma întotdeauna influența.

Dr. Alexandru Ceușeanu.





Propagandă românească.

II.

Literatura română în Franța.

Unui necunoscător în materie i-se va părea că este cel puțin exagerat, dacă nu chiar absurd, să susții că dintre toate țările mari ale Europei, Franța este aceea unde literatura română e mai puțin cunoscută. Și totuși acesta-i adevărul.

Toți știm o mulțime de lucruri despre „relațiile franco-române”, cunoaștem și prețuim cu prețioasă ajutorul ce ni l-a dat poporul francez în ultima sută de ani, care în istoria noastră poartă numele de epocă de renaștere, pentru că aceste adevăruri au intrat în manualele noastre școlare și astfel ele își fac loc în creierul nostru din vârsta candidă a copilăriei. Neîncetat apar scrieri despre câte o nouă contribuție franceză la istoria poporului nostru, iar din când în când anumiți scriitori încearcă să cuprindă în opere de sinteză tot senzul și toată valoarea acestei contribuții.

Înainte de război, N. I. Apostolescu a încercat să ne dea o imagine complectă despre influența literaturii franceze, în faza ei romantică, asupra literaturii noastre care se găsea în fază de naștere, iar după război s'a aflat că această imagine e departe de a fi completă și din diferite părți apar „contribuții” de întregire. Cine știe, cândva se va încerca din nou o sinteză și poate nici aceea nu va putea fi socotită definitivă. Pentru că viața niciodată nu va putea fi cuprinsă într'o formulă cu sorți de veșnicie, iar literatura e ram din marele trunchiu al vieții.

De curând a început d. Vasile V. Haneș o lucrare de sinteză asupra influenței politice franceze la noi, pe calea opiniei publice și întâiul volum, singurul pe care l-am văzut până acum, ne în-

deamnă să spunem că nici această operă nu va putea fi socotită definitivă.

Depart de noi gândul de a condamna această stăruitoare, pasionată năzuință de a pune în lumină tot ce ne leagă de Franța, tot ce datorim Franței, căci ar însemna să condamnăm însăși virtutea recunoștinții și ar mai însemna aceasta să condamnăm însăși istoria noastră din ultimul veac. Nu ne gândim nici să căutăm termenii unei reciprocități, adică să pretindem ca Franța să pună tot atâta preț pe noi cât punem noi pe ea, pentru că factorii sunt atât de deosebiți și deci și valorile ce le pun ei în cumpăna istoriei. Dar bunul simț și logica simplă ne-ar putea face să credem că aceste numeroase relații franco-române însăși și, dacă nu o prețuire, cel puțin o cunoaștere a valorilor noastre spirituale, din partea poporului francez. Și totuși, când ne gândim la literatură, spre exemplu, constatăm că în Franța literatura română nu este cunoscută nici cât în celelalte țări mari europene, cu cari n'am avut „relații“ atât de apropiate în cursul veacului trecut.

Dar, va obiecta cineva, că în Franța de multă vreme au apărut, în traducere, câteva balade ale lui Alecsandri și traducerea a fost făcută chiar de un francez. Adevărat, dar subsemnatul a văzut la Londra un volum tipărit cam în aceeași epocă, cu balade populare românești, culese din colecția aceluiaș Alecsandri, redată în original și în traducere engleză, iar în fruntea volumului o prefață care echivalează prefața dela traducerea franceză a baladelor lui Alecsandri. Fiindcă nu putem face un paralelism istoric, să mai luăm câteva exemple la întâmplare. Tot în Anglia a apărut, după război, o traducere a operelor lui Creangă, unul din cei mai autentici scriitori români și cunoscătorii spun că ele au fost prețuite după adevărata lor valoare. Cunoaște cineva vre-o traducere franceză a operelor lui Creangă, sau a unui alt scriitor român de aceeași calitate? Există traduceri în limba germană din Sadoveanu, ca să luăm și exemplul unui scriitor în viață, dar în Franța nimeni nu s'a încercat să-l traducă, până acum, pe acest scriitor, poate tot atât de autentic românesc ca și Creangă. Asemenea a fost tradus în limba germană Slavici, iar în franțuzește nu. Și exemplele de această n'atură s'ar putea înmulți, ele existând și în favo-
rul Franței, firește.

Poate va obiecta altcineva, că există scriitori români cari scriu în franțuzește și prin aceștia Franța poate cunoaște geniul poporului nostru. Există acești scriitori și ei sunt uneori de mare talent;

dar nu credem că opera lor, concepută în franțuzește, poate fi încadrată în istoria noastră literară, sau poate fi socotită reprezentativă pentru literatura noastră națională. Făcând abstracție de conțesă de Noailles, născută Ana Brâncoveanu, care nu se simte prin nimic legată de poporul nostru, putem aminti în această categorie pe Marta Bibescu și pe Panait Istrati — cazul dșoarei Elena Văcărescu e mult mai complex și de natură diferită, — iar în trecut l-am avut pe Macedonschi, care versifica în franțuzește cu aceeași înlesnire aproape ca și în românește. Dar scrisul franțuzesc al acestora e revendicat de literatura franceză și, ni-se pare, pe drept cuvânt. La fel este cazul lui Adolf Orna, pe care am avut ocazia să-l prezentăm cetitorilor revistei noastre. Fiindcă acești scriitori de limbă franceză sunt născuți români, sau în România, nu înșamnă cătuși de puțin că ei reprezintă literatura română în Franța, sau că prin ei poporul francez ar lua cunoștința de existența și de valoarea literaturii noastre.

Astăzi avem însă un alt exemplu, mult mai plastic, despre ceea ce poate însemna cunoașterea literaturii noastre peste hotare. Acest exemplu ni-l oferă Italia, o țară cu care am avut, e drept, frumoase relații în cursul veacului trecut, dar poate nu de aceeaș intensitate ca relațiile cu Franța, o țară, în sfârșit, cu care în vremea din urmă nu ne înțelegem prea bine în ceea ce privește politica. Și totuși, în anii de după război, literatura română a ajuns să fie mai bine cunoscută în Italia decât în oricare altă țară de pe glob. Literatura noastră istorică, la fel cu opera autorilor în viață.

De câțiva ani încoace ziarele noastre publică aproape săptămânal un buletin despre pătrunderea literaturii române în Italia, despre intensificarea relațiilor literare și culturale italo-române, iar revistele noastre toate apreciază așa cum se cuvine această acțiune mereu intensificată. Am ajuns atât de departe în privința aceasta, încât parcă s'ar putea vorbi de reciprocitate, ceea ce nici n'am îndrăsnii să gândim în ce privește Franța. Pentrucă în Italia nu apare din când în când câte un articol, în vre-o publicație periodică italiană, despre cutare autor român, sau despre mișcarea literară română, cum apar și astăzi în Franța articole pornite dintr'o curiozitate față de exotic cu nimic mai avansată decât curiozitatea de aceeaș natură a celor dintâi romantici, ci în Italia apar volume întregi de traduceri din literatura noastră, apar opere alese din scriitorii noștri morți sau în viață, iar aceste opere sunt prețuite de cei în drept să le prețuiască, critici și cetitori din masa poporului.

italian. Publicațiile periodice italiene discută astăzi despre literatura română cam așa cum se discută în Franța, în a doua jumătate a veacului trecut despre literatura rusă, cu care atunci a făcut cunoștință poporul francez și de atunci continuă să se intereseze de evoluția ei. Să sperăm că acelaș lucru se va petrece și cu literatura noastră în Italia și să sperăm că lucrul se va repeta cândva în Franța. În Italia nu e nevoie să plătească, cu supra măsură, statul nostru cutare publicație periodică pentru ca ea să binevoiască a tipări un număr special — *hors série* uneori — despre România, fiindcă acolo editurile italiene și-au propus ele singure să dea traduceri din literatura română spre exemplu, și și-au asociat scriitori competenți cari să supravegheze aceste traduceri pe cari le editează. Iar dacă e vorba de numărul special al unei publicații periodice, unde în altă țară se găsește un semen pentru numărul pe Decembrie 1929 al lui *Giornale di politica e di letteratura*? Și iarăși, recenziile pe cari alți scriitori le publică despre aceste volume, nu sunt compuse din formule de înregistrare bibliografică, ci ele caută să aprecieze critic, sau să valorifice estetic.

Iată ceea ce se chiamă a răspândi cunoștinți despre o literatură străină! Cluj / Central University Library Cluj

Nu suntem chemați să căutăm origina acestui fenomen impresionant. Desigur că apariția lui nu se datorește numai curiozității publicului italian, sau curiozității literaților italieni, ci sunt și compatrioți de ai noștri implicați în această acțiune. Un Alexandru Marcu spre ex., care prin vasta lui cultură și prin simțul lui ascuțit pentru literatură a putut face atât de mult și în Italia și în patrie pentru intensificarea raporturilor culturale italo-române; sau un Claudiu Isopescu, care depune o muncă enormă și organizată în slujba aceloraș relații și în special în slujba propagandei culturale românești în Italia; și atâția alți „italienizanți“, pe cari spațiul restrâns nu ne permite să-i numim. Dar această contribuție românească la o acțiune de popularizare în opinia publică italiană a valorilor spirituale românești, nu scade de loc valoarea acțiunii. Important este că elementul italian a participat activ la această acțiune și că ea dă roade. De aceea e vrednică de toată admirația noastră și trebuie dată de exemplu.

Olimpiu Boitoș.





Succesul cărții românești în Italia.

— Desfacerea rapidă a romanului „Pădurea Spânzuraților”. — Activitatea fără preget a prof. Claudiu Isopescu. — Un nou volum al dlui profesor Nicolae Iorga — în italienește. —

Cartea românească cucerește tot mai mu't teren în Italia, grație activității fără odihnă a profesorului *Claudiu Isopescu* și a celor din jurul lui, animați de aceeași tragere de inimă și putere de muncă.

Ceeace săvârșește la Roma acest tânăr profesor bucovinean este o adevărată minune. Cărțile publicate de Casa de Editură „*La Nuova Italia*” din Perugia-Venezia, sub îngrijirea profesorului Isopescu, au câștigat repede favoarea publicului italian. *Dovadă strălucită e romanul lui Liviu Rebreanu: „Pădurea Spânzuraților” care, în timp de trei luni, s'a vândut în 15.000 exemplare.*

Celelalte traduceri din românește au avut, de-asemenea, o bună primire atât din partea criticei, cât și din partea publicului cititor.

Publicația de literatură, artă și teatru „*Giovedì*” din Milano a recenzat, în ultimele-i două numere, volumul de nuvele „*Făt-Frumos de Ion Gorun*”, „*Chiuleandra*” și *Pădurea Spânzuraților* de *Liviu Rebreanu* și *Italia* de prof. *Claudiu Isopescu*, având cuvinte de înaltă apreciere a operelor acestora.

Reviste e și ziarele italiene niciodată, de când există neamul nostru, n'au publicat despre noi atâtea documentate articole informative.

Zilele trecute ziarul „*Popolo di Brescia*” a adus un amplu și entusiast articol despre activitatea culturală desfășurată în Italia de profesorul Isopescu. Ziarul milanez „*Ambrosiano*” a publicat, sub inițialele g. l. (*Gino Lupi*), o interesantă convorbire cu d. profesor *N. Iorga*, la Vălenii de Munte. O convorbire cu marele-

nostru savant a publicat, zilele trecute, și ziarul „*Giornale di Genova*“. Toate aceste convorbiri și articole, scrise pe bază de serioasă informare, au adus în presa italiană un cald val de simpatie pentru țara noastră.

Numărul tinerilor intelectuali italieni cari învață românește e în continuă creștere. În afară de studenții dlui *Isopescu*, cari au ajuns să ne cunoască profund limba, se ivesc mereu intelectuali cari sunt atrași de viața noastră și de roadele de până acum ale culturii românești. În această direcție profesorul *Gino Lupi* dela Liceul Manzoni din Milano face o tenace și neconținută propagandă. La îndemnul acestui bun prieten al limbei românești, mulți italieni și-au însușit limba noastră și ne citesc literatura în original. Printre aceștia îl amintim pe finul intelectual, Marchizul *Paul Manfredini* din Ferrara.

Un adevărat îndrăgostit de folkorul românesc, căruia îi găsește frumuseți fără păreche, este profesorul *Gerolamo Bottoni* din Milano, care ne așează în această privință în fruntea popoarelor lumii. Ca un omagiu adus acestui folklor românesc profesorul *Bottoni* va traduce în italienește minunata carte a principesei *Marta Bibescu*, *Izvorul țării sălcilor*, de care i-a rămas fermecat.

*

Zilele trecute a apărut la Milano, în editura „*La Spiga*“ un nou volum al dlui prof. *Nicolae Iorga*, intitulat: „*Italia văzută de un român*“. Din acest volum, prefățat de celebrul romanist, prof. *Giulio Bertoni* dela Universitatea din Roma, s'au tipărit trei exemplare, în ediție de lux: unul pentru *M. Sa Regele Carol II*, unul pentru primul ministru al României, d. *Iuliu Maniu*, iar unul pentru autor.

În toamnă vor apărea, la Casa de Editură *Carabba* din *Lanciano*, alte trei volume ale marelui nostru savant care numără în Italia tot mai mulți și mai entuziaști admiratori.

Toată aceasta activitate culturală românească se datorește muncii dârze și îndemnului continuu al profesorului *Claudiu Isopescu*, pentru care nici o laudă nu e de ajuns și nici o răsplată nu poate fi prea mare. Munca acestui inimos profesor trebuie încurajată și susținută cu orice preț. În fața uriașei propagande ungurești susținută de Budapesta cu sacrificii nebănuite, singurul care a reacționat cu succes în Italia a fost profesorul *Isopescu*. Munca lui de contrastare a propagandei ungurești prin răspândirea, în

cercuri cât mai largi, a literaturii noastre, este în plină desfășurare. Și nu credem că facem un apel zadarnic, adresându-ne dlui prim-ministru **Iuliu Maniu** și rugându-l să dea tot sprijinul acestui profesor pentruca să poată continua și cu mai mare succes opera începută în Roma aceasta nouă, care vrea să dea o proaspătă strălucire Romei străvechi a străbunilor noștri.

Nicolae Drumaru.





Tragedia unui partid. Ceeace se petrece, dela 8 Iunie încoace, în sânul partidului liberal, e o adevărată tragedie. Niciodată un partid obicinuit cu „stăpânirea evenimentelor“ n'a fost o victimă mai dureroasă a acelorași evenimente, niciodată amorul propriu al acestui partid, cultivat și acumulat decenii de-arândul, n'a fost rănit mai sângeros. Tragedia a început prin celebra declarație din momentul proclamării ca rege a lui Carol II. și prin pătimășele discuții, care au precedat formularea ei definitivă. Striviți literalmente de rostogolirea irezistibilă a destinului, frunțații burgeziei noastre bancare, organizați într'un fel de sindicat de exploatare sistematică a României-Intregite, și-au pierdut capul. Au declarat atunci, că se găesc în teribila dilemă de a se muia în fața valurilor deslănțuite ale entuziasmului popular sau de a-și păstra *demnitatea și onoarea*, fie chiar cu riscul de a renunța *pour toujours* la viața publică. Și fiindcă în acele clipe de prolog ale dramei învăluitoare, un anume istoric reputat al partidului avu nenorocita inspirație de a califica restaurarea drept *aventură de operetă din care n'a lipsit nici avionul*, înțelepciunea înăcrită a matadorilor sindicatului a ales conștient calea *onoarei*, adică a războiului aprig împotriva noului suveran. Dar tot atunci s'a mai petrecut ceva.

O aschie robustă a însuș trunchiului brătienist, ținută de șeful dinastiei cu acelaș nume într'un permanent *minorat politic*, a devenit rebelă. Gheorghe Brătianu, fiul marelui Ionei, și nepotul micului Vintiiă, s'a desprins voluntar din angrenajul oculteii dela centru, spărgând inimos coaja reputatei discipline și refuzând să mai asculte de sugestiile lagubre ale marelui preot al pauperizării noastre naționale și asociindu-și, în această încercare de a adapta partidul la noul spirit al vremii, numeroși „frunțași“, cari, în lipsa unui prilej ca acesta, își mușcaseră, în trecut, frânelor înzadar. Furia împotriva bietului Gheorghe s'a deslănțuit prompt. „Vechea gardă“, al cărui sentiment monarhic începu să miroase acum a *republicanism de baricade*, îl proclamă, sfidător, de *împărat al Saharei*, iar Gheorghe, ca să nu rămână nici el mai prejos, nu s'a sfiit să declare de nenumărate ori, că așazisul cheag lăuntric al partidului liberal nu-l formează idealismul curat al unei sincere și rodnice orientări politice, ci pur și simplu teama de răzbunarea sigură a cetățuilor 'finanței domestice, a Sodomelor de castă. Ceeace schingiuiții alegerilor de vecinică pomina știau de mult și ceeace democrația românească afirmase în repetate rânduri, a fost verificat deci superb de înseși aceste complimente reciproce. Lucru-

rile nu s'au oprit însă aci. Alături de acțiunea ingraturii nepot și, fără idoli-ială, încurajate de izbucnirea ei violentă, toate celelalte disidențe anterioare, alimentate de „oameni liberi“ ca d. *Jean Th. Florescu*, s'au cristalizat și mai acut. Datorită acestui foc concentric, s'a produs apoi implorarea audienței la suveran a dlor *Vintilă, Duca și Argetoianu*, hotărâți acum să mai salveze ce se poate. Vă amintiți valul de scârbă care a pus stăpânire pe mulțimile românești în clipa în care „bătrânii“ gloriosului partid au urcat, cu coada între picioare, „treptele palatului? Iată deci sfâșietoarea tragedie: cel mai flămând și mai puternic orgoliu de castă din toată Europa sud-estică a fost înfrânt, umilit până la sânge, închis după zăbrelile dreptății istorice care nu cunoaște crușare.

Care va fi desnodământul tragediei? Nu vrem să fim proroci, dar el nu poate îmbrăca mai mult decât două forme bine determinate: a) sau partidul liberal se *podărește adânc* și în acest caz, pentru a reveni ca factor util în viața publică, are nevoie de o lungă perioadă de reconvalescență morală, sau va dispărea, irevocabil, în puzderia de „intâmp-lări“ ale cronicelor viitoare.



Un record al științei ungurești. Revista pe care o scoate la Paris Academia ungară, cu evidente scopuri de propagandă, *Revue des Etudes Hongroises*, publică în fruntea numărului 1—3 (Ianuarie—Septembrie) 1929, un articol al dlui Alajos Kovács, intitulat *La situation des peuples non-magyars dans la Hongrie d'avant-guerre*, în care cunoscuta metodă ungurească de camuflare a adevărului a atins un adevărat record. Autorul e un funcționar al Oficiului central de statistică dela Budapesta. În această calitate articolul lui e o adevărată orgie de cifre. Fie-

care afirmație e rezemată pe datele celebrei statistici ungurești, unul din marile depozite de minciuni ale fostei Ungarii. Amețit de aceste date statistice cititorul strein sfârșește articolul printr'un sentiment de revoltă împotriva „nedreptății istorice“, săvârșite în 1919 la Trianon. Unul din cele mai armonioase state din lume, unul dintre popoarele cele mai înzestrate ale Europei a fost distrus de năroada utopie wilsoniană. Cetitorul care cunoaște însă cât de cât stările din fosta Ungarie încheie articolul cu o altfel de revoltă. Inima i-se umple de indignare împotriva felului în care e necinstită cea mai pozitivă ramură a sociologiei: statistica.

Di Kovács începe articolul prin minciuna dela temelie istoriei ungurești, care afirmă că Ungurii la descălecarea lor în Ungaria n'au găsit decât câteva grupulețe de slavi și bulgaro-turci, cari au fost asimilați în câteva sute de ani. Românii n'ar fi venit în Ardeal decât alungați de Turci. Iar atâți câți au venit au fost și aceștia asimilați de vigoarea miraculoasă a rasei ungurești, așa că pe timpul regelui Matia (sec. XV), din punct de vedere al unității naționale, Ungaria n'ar fi fost inferioară nici unei țări din Europa. Harta demografică a Ungariei nu s'ar fi schimbat decât în timpul ocupațiunei turcești. Cea mai mare parte a Românilor ardeleni s'ar fi stabilit în Ardeal în acest răstimp. „Se poate stabili cu multă ușurință — declară autorul — că cel puțin jumătate din alogeni nu s'au așezat în Ungaria decât de două secole încoace“.

După această minciună a dreptului istoric urmează alta și mai grosolană: cea a unității geografice și economice a fostului regat unguresc. Dar acestea nu sunt decât o introducere a studiului. Temelia lui o alcătuiește încercarea autorului de a respinge cu armele sta-

fisticeci argumentul principal al acelor care au desmembrat Ungaria: *principiul naționalităților*. Pentru a opera mai în larg autorul lasă la o parte Croația și Slovenia, cari se bucurau de oarecare autonomie. Lăsând la o parte aceste două provincii autorul constată, nici mai mult nici mai puțin, că Ungurii aveau o majoritate absolută, că erau superiori din punct de vedere al așezării geografice, apoi din punct de vedere cultural și economic.

Nu vom încerca aici să respingem argumentele „științifice“ ale statisticianului maghiar. Ceeace a fost statistica ungrească a demonstrat cu un lux de date, de cea mai bună credință, d. S. Manoila, într'un studiu asupra orașelor din Ardeal, publicat recent în Arhiva pentru Știința și reforma Socială. Am remarcat acest „studiu“ numai pentru a arăta cum știința ungrească merge în timpul din urmă, în orbirea ei, până la negarea principiului naționalităților. E un record care ar fi păcat să nu fie aplaudat...

...

Raymond Poincaré, cea mai solidă celebritate politică a Franței actuale, împlinește 70 de ani. O boală crudă, datorită, probabil, unei activități publice de o excepțională intensitate, l-a scos, de curând, pentru un timp măcar, din viața politică activă, cu toate acestea însă Franța se va opri o clipă, suntem siguri, în fața lui, înconjurându-l de recunoștință și respect la aceasta piatră de hotar a vieții sale. Și nu fără motiv. Deși, ca oricare pământean, Poincaré a întâmpinat, în cursul carierei sale strălucite, un număr destul de respectabil de aprigi detractori, nimeni nu-i contestă genialitatea și acel superb mănunchiu de calitate sufletești, care fac dintr'ansul un ilustru reprezentant al rasei. Fără un partid propriu zis, fără o puternică organizație la spate, care să-i înlesnească rapid

ascenziunea și succesul, Poincaré ajunsese, în ultimele trei decenii, un fel de leac sigur pentru toate nevoile politice vitale ale Franței, un neînfrânt organizator al clipei ei de glorie și o rezervă sigură pentru clipele ei de reală primejdie.

Când Franța, acum 60 de ani, zăcea trântită la pământ după celebrul dezastru dela Sedan, el avea zece ani, o vârstă deci destul de înaintată pentru a pricepe, cu folos pentru viitor, jalea unanimă a patriei sale îndoliate. O fi văzut desigur promptitudinea cu care elita femeilor franceze de atunci și-a desprins cerceii din urechi s'au brățarele prețioase pentru a sătura grabnic *lăcomia reparaționistă* a Prusiei invingătoare și adolescența i-se va fi scurs, probabil, sub această covârșitoare impresie. De tânăr a colindat toate ministerele. Instrucțiunea publică, externele, finanțele i-au devenit în curând tot atât de familiare pe cât de familiară îi este cultura sub toate formele ei actuale, pe care n'a încetat-o a o îndrăgi nici în cele mai acerbe desbateri parlamentare. Cetească cineva, în această privință, memoriile sale intitulate *Au service de la France*, în care prudența și curajul perspicacității sale politice se amestecă organic cu cele mai rafinate gusturi estetice și se va convinge.

Viața lui publică se poate rezuma, totuși, în trei realizări epocale: a) încercuirea în cătușe de fier a Germaniei prin consolidarea alianței franco-ruse și franco-engleze; b) câștigarea și organizarea victoriei din 1918, completată cu refacerea uimitor de rapidă a regiunilor devastate și c) refacerea genială a finanțelor franceze postbelice, care a rodit actualul și fantasticul stoc de aur și devize al Băncii Franței. Mijloacele cu care a lucrat sunt cele mai selecte și mai reputate ale rasei înseși: claritate de vederi, cultul

pentru principii, urmărirea tenace a unui program bine stabilit și mai ales o incomparabilă adaptabilitate la evoluția capricioasă a împrejurărilor, suse nu prin bruscare, ci prin exploatarea rațională a tuturor conjuncturilor favorabile pe care aceleași împrejurări le oferă adevăratului bărbat de stat. Poincaré a pus în funcțiune aceste calități cu extraordinară elasticitate și siguranță și poate acestui motiv se datorește faptul că acum atât Franța, cât și celelalte țări își oprisc, în treacăt măcar, privirea asupra lui.



Presa italiană despre Ion Agârbiceanu. În nrul din 30 Aprilie al ziarului italian *Messaggero*, citim, la rubrica *Scrittori stranieri* (scriitorii streini) următorul articol al dlui L. Kociemski, pe care-l dăm în traducere cât mai fidelă ca o complectare la articolul nostru *Succesul cărții românești în Italia*.

Sotto il giogo della terra: Agârbiceanu. „Realismul literar în dezvoltarea sa logică, în aparență asemănătoare mai mult unei succesiuni de temperamente literare puternice și obicinuite a nu strica viața, decât unui adevărat și propriu curent artistic, și-a închis ciclul său fecund, în majorele literaturii europene, fără-mițându-se succesiv în numeroase „isme”, fără ca să-i fi urmat un curent artistic adevărat și bine determinat. În schimb, în literaturile — să le zicem — minore, el persistă, ca și când dezvoltarea lui n'ar fi atins încă culmea, continuând să dea scriitorii de primul ordin și opere prețioase sub toate aspectele.

„Uneori, alăturându-se la acele literaturi numite de noi minore, nu pentru a stabili o ierarhie în sens politic, ci pur și simplu pentru a distinge

două evoluții literare diferite din punctul de vedere al timpului în care ele s'au dezvoltat, noi avem impresia precisă de a parcurge din nou drumul străbătut odinioară. În adevăr, realismul (în cele două specii ale sale: verismul și naturalismul) apărând și transformându-se succesiv în literaturile: italiană, franceză, germană, engleză, rusească și poloneză, în literaturile mai tinere ca, de ex., cea română, continuă a da o serie de cadre puternice de savoare epică, trăgându-și materia primă de construcție din viața restrânsă, frământată de puține pasiuni învăluitoare, limitată, s'ar putea spune, între ciocnirea neîncetată de principii elementare și necesități zilnice și existența mai robită influențelor directe și puternice ale naturii, ale pământului, al cărui jug apasă asupra a trei părți din umanitatea noastră.

Omul sub influința speculațiunii filosofice, liberându-se de atavismele cele mai ascunse și devenind tot mai egocentric, la un moment dat al mer-sului său înainte observă că egocentrismul său l-a ridicat pe-o platformă abstractă și simte nostalgia disperată de a reface toate legăturile cu realitatea primordială, sfârșind prin a regăsi miile de atingeri primitive cu pământul. Aceasta întrucât singură conștiința, că nu e altceva decât o particică din ciclul de viață atât de constant exprimat în simpla și acelaș timp complicata existență a creatului, îi poate da omului sensul deplin al apropierei de divinitatea răspândită în natură. Și omenirea, în substanță, înregistrează, în istoria sa, continuele depărtări și apropieri de pământ, exprimate în manifestările artistice ale sentimentelor umane.

„Fiecare din noi poartă în simpla sau complexa sa făptură morală ori fizică, nesfârșite moșteniri, care reîn-

vie uneori în plenitudinea originii lor, determinând acte și atitudini adesea neprvăzute și mai des încă — bănuite: analizând mai ales operele unui scriitor noi observăm adesea aceste moșteniri, din cari izvorește, destul de des, o adevărată poezie proprie.

Aceste gânduri mi le prileguiește opera literară foarte interesantă a unui scriitor neo-latin, aproape necunoscut în Italia, a lui Ion Agârbiceanu, român, preot catolic de rit grecesc, ardelean, — reprezentant tipic al regiunii și rasei sale — cum pe drept cuvânt observă Nicolae Iorga, definind expresiv pe scriitorul său compatriot: „azi deputat în parlament, directorul unui ziar, el a rămas un preot de la sate și un fiu de țărani de rasă străveche, legați tenace de pământul lor“. Foarte arareori se poate defini, în puține cuvinte, un scriitor care de 25 de ani produce volume de povestiri, de nuvele, și romane, dintre cari multe vor rămâne printre cele mai reprezentative din epoca și tendințele literare și artistice ale generației sale și a celor succesive. Și puțini scriitori, nu numai români, pot dispune de un material atât de vast, atât de viu și atât de bogat ca acela de care se servește Ion Agârbiceanu pentru a-și face interesante operele sale. Umile și liniștite tragedii de ale vieții dela țară, simple mări și tragice amărăciuni ale existenței limitate între inevitabilele etape zilnice ale lucrătorilor pământului, nesfârșitele mizerii ale h u m a n - u l u i uman, care hrănește progresul omenirii, totul se descoperă urechii preotului închis în locul de spovedanie, înel de legătură între spiriți și materia vieții. E o mină din care sensibilitatea artistului poate scoate, cu mâni pline și fără a izbi în susceptibilitățile preotului, observațiuni, sugestii și constatări în care, ca în-

tr'un corp omenesc, curge și pâlpăie sângele viu.

În opera artistică — și — un oarecare dintre criticii români o trece aceasta printre calitățile sale negative, — Ion Agârbiceanu adesea nu desparte personalitatea sa de scriitor de aceea de preot: durerea, măhnirea de aproapele și șoptită în urechea preotului în povestirea neajunsurilor omenesti cari se pot mărturisi numai lui Dumnezeu, provoacă emoțiuni în scriitor, însă prevalează sensul credinței preotești, infinita bunătate a misiunii alese în viață și scriitorul însuși privește adesea mizeriile omenesti după minunatele cuvinte ale lui Hristos: „cine e fără păcat, să arunce cel dintăiu piatra!“. Religia noastră conduce la religia umanității și din nou are dreptate Iorga când observă că Ion Agârbiceanu știe să se ridice la cer fără a se desprinde cu totul de pământ ajungând să cumpănească frățește orice mizerie omenească.

Scriitorul pătrunde și ceeace buzele nu spun preotului obișnuit să înțeleagă și să erte, dacă nu să justifice faptele oamenilor și scriitorului i se substituie, câte odată, poetul capabil să vadă infinitele frumuseți ale existenței, suficiente pentru a răsplăti umanitatea de toate neajunsurile vieții. În românele și nuvelele sale (citează aici pe cele mai cunoscute. N. T.), în deosebi în cele de după războiu el își afirmă din nou spontaneitatea creației artistice împodobită de-un avânt moral care ese din comun. Cu o simplitate și francheță indiscriptibile el descrie faptele văzute și închipuite, biciuind până la sânge pe acela cari în loc de a trage învățăminte din greșelile săvârșite, stăruesc în a le comite. Pe el l-a preocupat și războiul care a bântuit pe deasupra câmpiilor scăldate în sudoarea și sângele strămoșilor săi și ceeace e foarte straniu,

în paginile dedicate războiului dispăre cu totul scriitorul și apare într'un mișcător tragicism moral care nu stăruie asupra particularităților estetice, deoarece numai filozofii pot vorbi urmărilor despre estetismul unei încăerări imane dintre națiuni.

Ion Agârbiceanu, preot, scriitor și fiu de țăran poartă jugul pământului cu care n'a rupt niciodată vre-un contact, ci trage din el vitalitatea fenomenală, care-i caracterizează tipurile descrise sau create, fără a le sărăci, adică fără a le lua frumusețea poeziei sau sensul filosofic propriu, specific naturilor primitive. Cerebralitatea concepțiilor artistice apare foarte rar în cazul lui Agârbiceanu și dacă apare, ea e totdeauna în detrimentul marilor calități de povestitor, dacă nu chiar de artist și acesta e, fără îndoială, motivul pentru care uneori criticii români îi relevă verbozitatea de predicator și inegalitatea creației literare a scriitorului.

Totuși, nimenea nu poate nega că în cele șasesprezece volume de romane și nuvele scrise până acum de Agârbiceanu se găsesc afirmațiuni artistice de o calitate excepțională, afirmațiuni cari ar merita să fie larg cunoscute și în afară de granițele României. Și în adevăr, nu numai în țările învecinate cu ținuturile românești, dar chiar și în Franța și Germania, operele scriitorului român au trezit un interes însemnat din partea criticii totdeauna gata să semnaleze arta originală și puternică. În Italia până acum, nu avem decât un mic volum de povestiri atrăgătoare, alese dintre cele mai tipice ale lui Ion Agârbiceanu, traduse într'un mod strălucit de către Nella Collini sub titlul: Două iubiri.

Mica Antantă economică. Mica Antantă economică, o consecință firească

a celei politice, se încheagă zi de zi tot mai puternic. În ciuda tuturor prognoșticurilor revizioniste, cari vorbesc de slăbirea legăturilor de prietenie dintre cele trei țări succesoriale, ideea colaborării acestor trei state pe toate tărâmurile își urmează drumul ei triumfal, transformând Mica Antantă într'un factor de politică internațională de cea mai recunoscută necesitate în actuala situație europeană. Revizionismul, în special cel maghiar, susține că actualele tratate nu pot dura, fiindcă prin puterea lor coercitivă s'a fărâmițat vechea „unitate economică ideală“ a răposatei monarhii austro-ungare și că deci oricare altă constelație politică nu poate fi viabilă. Mica Antantă dovedește însă contrarul: În conferința dela *Strsbke Pleso* s'a încheiat cunoscuta convenție comercială între Cehoslovacia și România, menită să intensifice raporturile comerciale dintre cele două țări, iar prin acordul agrar dela *Sinaiu*, încheiat între Jugoslavia și România, s'au pus bazele blocului agricol, chemat să aducă o ușurare reală în situația precară a agriculturii ambelor țări.

Sunt aceste două fapte suficiente pentru a demonstra că ideea întrupată acum un deceniu și mai bine se întemeiază pe datele concrete ale posibilităților de realizare și că „unitatea economică ideală“, despre care am vorbit n'a fost nici cea mai ideală, nici „unica posibilă“ în Europa Centrală. Statele Micii Înțelegeri își pot elabora cu ușurință sistemul economic dictat de interesele lor generale și specifice și pot, prin acest sistem, consolida și mai trainic alianța lor politică defensivă.

Inceputul de stagiune. Nu peste mult timp, templul *Euterpei* și al *Thaliei*, își va deschide larg somptuoasele porți, iar vechii credincioși entuziaști



și inițiați în tainele acestui cult, își vor începe din nou pelerinajul, spre a-și adăpa sufletele, mocnite de necazurile zilei, la altarul artei adevărate.

Pregătirile pentru deschiderea stațiunii s'au început din vreme. Repertoriul e bogat și selecționat; atât al teatrului, cât și al Operei, încât; în privința aceasta, putem sta alături de statele occidentale.

Până acum s'au realizat lucruri frumoase la această instituție — mai ales de când se află în fruntea ei laboriosul director gen. d. *Const. Pavel*. Teatrul și mai ales Opera au progresat mult sub conducerea *Dsale*. S'au introdus o mulțime de inovații moderne; apoi, sistemul de a da reprezentații cu prețuri populare, pentru atragerea clasei proletare și organizarea de matinee pentru școlărimă. A atras, prin acestea, multă lume și mai ales tineret.

Dar dsa nu și-a dat seama de un lucru când a întocmit aceste programe și anume că proletarii și marea masă de școlari nu sunt pregătiți pentru audiții de operă și teatru de orice gen. Să nu amintim decât: *Boris Gudunov*, de *Moussorgsky*, în operă — și *Meste-rul Manole* a lui *Lucian Blaga*, pentru teatru. Au fost acestea înțelese? Hotărât, nu! Pentru cei neinițiați adânc în tainele artei nu sunt de înțeles și

de asimilat astfel de bucăți fără indicii detaliate. Hotărât, publicul la care această instituție face apel nu poate fi comparat cu cel vienez — pe care d. director gen. îl cunoaște atât de bine, — și care vine la operă cu mica partitură în buzunar, sau cu un program detaliat cuprinzând toate indiciile necesare analizei operei. S'a încercat o singură dată, la un matineu școlar (se reprezenta: *Orpheu* și *Euridice*, de *Glück*) analiza operei și mediul în care s'a scris. Această metodă care a realizat atunci efecte salutare, de ce n'ar fi continuată și azi?

Suntem în preajma deschiderii unei noi stagiuni. Aceiaș parte din public prea puțin introdusă în misterele creațiilor superioare își va îndrepta pașii din nou spre magicul templu. Va admira și aplauda jocul artiștilor; atât doar! Vă aduceți aminte de trupa italiană de marionete, din primăvară?

Reprezentațiile teatrului și operei au fost mai instructive, dar știm c'au fost mai amuzante cele ale păpușilor.

Ideia fericită de care a fost cândva inspirată Direcțiunea, de ce ar fi abandonată, dovedindu-se și în acest fel că: „Românului îi e greu până se apucă de lucru, căci de lăsat se lasă repede“.

(g. b.).

☪

